

**СПІВПРАЦЯ
ЗАРАДИ
ЛОКАЛЬНИХ
ЗМІН: УСПІШНІ
ПРАКТИКИ
З ПОЛЬЩІ
І УКРАЇНИ**

**СПІВПРАЦЯ ЗАРАДИ ЛОКАЛЬНИХ ЗМІН:
УСПІШНІ ПРАКТИКИ З ПОЛЬЩІ
І УКРАЇНИ**

ВАРШАВА 2017

Видавці:

Фонд «Освіта для демократії»,
Громадська організація «Наше Поділля».

Партнери:

Фонд менеджерських ініціатив, Товариство Лева,
Мережа «Громадські ініціативи України».

Тексти:

Ігор Ісаєв (PL 1-13, UA 2-13),
Павло Пущенко (UA 1).

Координатори публікації:

Наталія Кертичак, Юрій Степанець

Коректор:

Олександра Мойсюк

Проект обкладинки, типографія і верстка:

Андрій Філь / andrijfil.pl

Друкарня:

Spręcograf / www.sprecograf.pl

Публікація підготовлена в рамках проекту «Сильні локальні громади – ключ до успіху реформи місцевого самоврядування», що реалізувався Фондом «Освіта для демократії», Громадською організацією «Наше Поділля», Товариством Лева та Мережею «Громадські ініціативи України».

Збірка «Співпраця заради локальних змін: успішні практики з Польщі і України» доступна на умовах ліцензії Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0 PL). Певні права захищені на користь авторів та Фонду «Освіта для демократії». Видання підготовлено у рамках Польсько-Канадської Програми Підтримки Демократії співфінансованої з програми польської співпраці на користь розвитку Міністерства закордонних справ РП та з коштів Уряду Канади. Дозволяється будь-яке використання матеріалів за умови збереження даної інформації, в тому числі про застосування ліцензії, про власників прав та про програму польської співпраці на користь розвитку.

За зміст даного видання відповідають виключно автори та Фонд «Освіта для демократії», і воно ні в якому разі не може розглядатися як таке, що відображає офіційну позицію Міністерства закордонних справ Польщі та Уряду Канади.

Розповсюджується безкоштовно.

ISBN 978-83-88753-02-2

Canada

ЗМІСТ

УСПІШНІ ІНІЦІАТИВИ З УКРАЇНИ

01

9

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ
В ЧЕРНІГОВІ - ПЕРШІ КРОКИ
І ПЕРШИЙ ДОСВІД 11

ЗУПИНКА ЯК ВІЗИТНА КАРТКА 17

ВООКІТОРІЯ 23

УТИЛІЗАЦІЯ СМІТТЯ В СЕЛІ 29

ЛИСТЯ, ЯКЕ НЕ ШКОДИТЬ
І ПРИНОСИТЬ ЗИСК 33

ВІД ПРИСТРОЮ — ДО ГРОМАДСЬКОЇ
АКТИВНОСТІ 37

УТИЛІЗАЦІЯ СМІТТЯ:
МУЛЬТИПЛІКАЦІЯ УСПІХУ
ЧЕРЕЗ ШКОЛЯРІВ 41

ПОЗИТИВНИЙ ПАВЛОГРАД 47

ВІТАЄМО, ВИ В УКРАЇНІ! 51

КОМФОРТНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ
ПРОСТІР ДОМАНІВКИ 57

ЦЕНТР ДОПОМОГИ
ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМ 61

ШКОЛА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ 65

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ
ЕНЕРГІЇ — ЦЕ ТЕЖ ЕФЕКТИВНА
КОМУНІКАЦІЯ 69

УСПІШНІ ІНІЦІАТИВИ З ПОЛЬЩІ

02

73

ІНОЗЕМЦЮ, ВІТАЄМО В ЛЮБЛІНІ! 75

РАДА І ФОРУМ КУЛЬТУРНОГО
ПРОСТОРУ 81

НАВІЩО І КОМУ ПОТРІБНА
БІБЛІОТЕКА? 87

ГРОМАДСЬКІ КОНСУЛЬТАЦІЇ
ЩОДО ПЕРЕБУДОВИ
ВУЛ. КАВЕНЧИНСЬКОЇ 91

КЛУБОВАВ'ЯРНЯ
З ГРОМАДСЬКОЮ МІСІЄЮ 97

ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВИЙ БЮДЖЕТ 103

ПРОФЕСІЙНА АКТИВІЗАЦІЯ
ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ
ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ 109

ВІЙНА, НЕЗВИЧНІ СТРАВИ
ТА ІСТОРІЯ ЛЮДИНИ З МЕНЮ 113

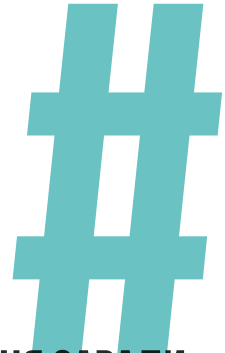
РАДІО, ЯКЕ ЗАВОРОЖУЄ Й ІНТЕГРУЄ 117

СТУДЕНТИ ЯК ПЛАЦДАРМ
ДЛЯ РІЗНОРІДНОСТІ У ЗМІ 121

БУДИНОК КОНСЕНСУСУ 125

АКТИВІЗАЦІЯ МЕШКАНЦІВ
У «СПАЛЬНИЙ» ГРОМАДІ 131

РАХУЄТЬСЯ МІСТО!
— АБО ЯК ГРОМАДЯНИ ЧИТАЮТЬ
МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ 137

СПІВПРАЦЯ ЗАРАДИ ЛОКАЛЬНИХ ЗМІН

Реформа децентралізації є ключовою для успіху шляху демократії, який обрала Україна. Водночас, це реформа, яка спонукає нас всіх думати про те, яким чином брати відповідальність за зміни на краще в наших громадах.

Процес об'єднання громад складно, довго, але все ж рухається вперед. І хоча перша хвиля об'єднаних громад вже відзначає свій ювілей від створення, залишається досить багато необ'єднаних сіл та селищ, які тільки придивляються до результатів і навіть з певною пересторогою ставляться до процесу об'єднання, серйозно зважуючи всі «за» та «проти». Дилеми, перед якими стоять представники громад: який варіант об'єднання вибрати; як прийдеться функціонувати в нових умовах?

Змінити щось на краще на своїй вулиці, в селі, селищі, місті, дуже важко без співпраці і без того, щоб дослухатися до потреб та думок мешканців. На це ми намагалися звернути увагу в нашому проекті «Сильні локальні громади – ключ до успіху реформи місцевого самоврядування». Нашою метою було заохотити представників різних секторів: громадських активістів, місцеве самоврядування та місцеві державні адміністрації – до співпраці, а також передати конкретні навички та інструменти, для врахування думки громади в процесі планування змін. На наше переконання, саме це є запорукою успішної роботи на користь

громади. В рамках проекту ми також обмінювалися досвідом діяльності на локальному рівні між українськими та польськими громадами. Ще одним з важливих результатів цього проекту стала реалізація локальних ініціатив в 18 громадах в різних областях України. Описи декількох з них знайдете у цій збірці.

Ця збірка містить описи вже реалізованих успішних ініціатив, з Польщі та України, які показують як крок за кроком, цеглинка за цеглинкою, стають можливі великі перетворення в громадах. Описані у цій збірці ініціативи досить різноманітні – знайдете тут приклади міжсекторальної співпраці, приклади вдалого залучення та активізації громади, приклади здійснення видимих змін у громадському просторі різних місцевостей: перебудови вулиць, організації громадського транспорту, екологічної утилізації сміття. Є успішні та цікаві приклади консультацій з громадськістю, а також застосування громадського бюджету. Є описи ініціатив спрямованих на те, аби мешканці краще розуміли рішення, які приймаються на місцевому рівні – шляхом аналізу місцевих бюджетів, також і з точки зору гендерної чутливості. Для нас важливим було показати приклади ініціатив, які сприяють активізації людей з особливими потребами. Інша дуже важлива тема це виклики перед якими стоять зараз наші суспільства – питання інтеграції мігрантів (у Польщі) та внутрішньо переміщених осіб (в Україні) у нових для себе громадах.

Запрошуємо до ознайомлення зі збіркою усіх, хто робить зміни на місцевому рівні реальністю, хто вже досягнув певних успіхів в цьому напрямку та тих, хто тільки починає впроваджувати зміни – хочемо, щоб це видання було таким собі «віртуальним навчальним візитом» - по цікавому досвіді Польщі і України.

І на останок – найважливіше – дякуємо усім, хто поділився своїм досвідом та знаннями у процесі підготовки цієї збірки. Ваш успіх надихає!

Координатори проекту

Наталя Кертйчак,
Фонд «Освіта для демократії»

Юрій Степанець,
Громадська організація
«Наше Поділля»

УСПІШНІ ІНІЦІАТИВИ
З УКРАЇНИ

1

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ В ЧЕРНІГОВІ - ПЕРШІ КРОКИ І ПЕРШИЙ ДОСВІД

ЧЕРНІГІВ

ОПРАЦЮВАВ: ПАВЛО ПУЩЕНКО

Україна має завдячувати Польщі впровадженню громадського бюджету (бюджет участі, партиципційний бюджет). Ініціатором запровадження громадського бюджету в Чернігові та ще кількох містах України в 2015 році виступила Фундація українсько-польської співпраці ПАУСІ.

У квітні 2015 у Чернігові Фундація ПАУСІ провела серію семінарів та організувала стажування в Польщі для посадових осіб чернігівської ради й громадських активістів. Після цього в Чернігові була створена робоча група, а в серпні 2015 року Чернігівська міська рада ухвалила

Положення «Про громадський (бюджет участі) м. Чернігова». Рішенням міської ради було передбачено виділення 4,8 млн. грн на фінансування проектів бюджету участі, що складає 1% від бюджету міста. Для Чернігова це була колосальна сума, оскільки раніше на громадські ініціативи виділялося не більше півмільйона гривень.

ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА

Чернігів став одним із перших міст обласного значення, де впровадили громадський бюджет. Те, з якою легкістю тодішня міська влада пішла на реалізацію громадської ініціативи, мало і певне політичне підґрунтя. Процес відбувався напередодні місцевих виборів 2015 року, і ініціатива, підтримана тодішнім міським головою Олександром Соколовим, була ним та партією «Наш край» використана у передвиборчій агітації. На це, зокрема, звертали увагу довготермінові спостерігачі громадянської мережі «Опора».

Але так чи інакше, бюджет участі у Чернігові запрацював.

Основні засади Положення про бюджет участі в Чернігові передбачають:

Загальний обсяг громадського бюджету (бюджету участі) у місті Чернігові на наступний бюджетний рік складає до 1 відсотка затвердженого обсягу власних та закріплених доходів. Участь у проекті можуть брати громадяни України, які зареєстровані та проживають на території міста Чернігова

Сума бюджету участі складається 50:50 між поточними та капітальними (стратегічними) видатками. Для подання пропозицій та проектів необхідно заповнити відповідний бланк, додавши до нього список з підписами щонайменше 15 городян. Бланки для голосування можна отримати у пунктах голосування, або ж роздрукувати самостійно на сайті міської ради.

ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ

У 2015 році до голосування у рамках бюджету участі допущено 56 проектів, з яких 32 стосувалися капітальних видатків, а 24 – поточних. Переможцями шляхом голосування чернігівців визначені 17 проектів, 13 – у частині поточних витрат, 4 – у частині капітальних витрат.

Серед цікавих проектів переможців слід виділити наступні: створення служби соціального таксі у м. Чернігові для людей з обмеженими можливостями, створення інформаційно-культурного центру «Файнбук» у віддаленому районі міста, що передбачає надання мешканцям району основ комп'ютерної грамотності, мови, інформаційних послуг (е-урядування). Також переміг проект, що

передбачав створення серії муралів в місті.

Але, на жаль, не всі гарні пропозиції перемогли. Так, проект створення сучасного скейт-парку не потрапив до переможців, хоча його ініціатори провели найкращу інформаційну кампанію.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Якщо проаналізувати перелік переможців, на яких пішло найбільше коштів з бюджету, то побачимо, що це комунальні заклади міста. Так, з 4,8 млн грн, які виділялися на громадський бюджет, половину суми витратили на капітальні ремонтні роботи в чотирьох комунальних закладах. Саме за ці проекти проголосували найбільше чернігівців. Що не дивно, адже на повну силу був задіяний адміністративний ресурс. Керівництво лікарні та навчальних закладів змогли мобілізувати як своїх працівників, так і клієнтів установ.

Водночас виглядає сумнівним таке витрачання коштів, виділених на партисипаторний бюджет. Проблеми в комунальних закладах міста були і ще довгий час будуть, і вирішувати їх необхідно за рахунок інших статей бюджету – які йдуть на утримання освітніх та медичних закладів.

Адже ідея саме «громадського бюджету» – фінансувати інноваційні ідеї городян, які додають «родзинку» місту чи створюють комфортніші умови проживання містян.

Проблему нецільового використання коштів громадського бюджету визнають як громадські активісти, так і представники міської ради. Тому в новій редакції Положення «Про громадський бюджет», що затвердили в 2016 році, намагалися закласти запобіжники виникненню подібних ситуацій. Так, передбачається, що реалізація пропозицій та проектів за рахунок громадського бюджету може стосуватися лише об'єктів, що належать до комунальної власності міста, та є загальнодоступними для всіх мешканців міста. Тобто тепер фінансування не може стосуватися, наприклад, туалетів шкіл чи їдалень лікарень.

В 2016 році запровадили і ще деякі прогресивні речі в «громадському бюджетуванні». Зокрема, для більшого залучення молоді до процесу, знизили вік з 18 років до 16 громадянам для подання проектних заявок та участі в голосуванні. Також збільшили термін подачі заявок та тривалість процесу голосування, передбачили можливість електронного голосування, якщо така технічна можливість з'явиться.

Наприкінці 2016 році в Чернігові відбулося друге голосування в рамках громадського бюджету – городяни обирали з поміж 61 проекту. На реалізацію проектів-переможців у бюджеті Чернігова на 2017 рік планується передбачити до 1% від його загального обсягу – це орієнтовно 6,4 млн грн. Загалом проголосувало

близько 10 тисяч чернігівців.

Але і вдруге гарна ідея наштовхнулася на тіж самі граблі – більшість з запланованих коштів знову буде витрачена на бюджетні установи.

У частині капітальних, власне, як і поточних, видатків – перемога за школою №33, у якій було проведено ремонт, також витратять кошти на дизайн ландшафту навколо місцевої лікарні, відремонтують прибудинкові території, кабінети в школах, встановлять дитячі майданчики.

Хоча це все мало б фінансуватися з міського чи центрального бюджетів, а не за кошти бюджету участі.

Незважаючи на те, що у цьому році були внесені зміни до Положення про Громадський бюджет, яким передбачено, що до участі в голосуванні допускаються лише проекти, які мають загальну доступність для всіх громадян, до конкурсу були допущені і виключно комунальні заклади з проектами, що передбачають заміну вікон або ремонт фасаду шкіл. Головною причиною проходження таких проектів стало те, що більшу частину членів робочої групи з впровадження громадського бюджетів складають представники комунальної сфери, котрі, на

Громадські бюджети Ополо та Чернігова

Кількість проектів, що приймають участь у голосуванні в 2016 році

Сума фінансування громадського бюджету (млн.грн.)

Сума фінансування у відношенні до всього бюджету (%)

відміну від громадських активістів, не пропускали жодного засідання і відстоювали необхідні їм проекти.

Серед переможців в частині поточних витрат в 2016 році є і цікаві проекти, наприклад, пункти європейської інформації в міських бібліотеках, стерилізація безпритульних тварин, створення групи денного перебування для дітей з інвалідністю, продовження роботи служби соціального таксі, соціальна підтримка та реабілітація інвалідів по зору, Програма «Чернігів – місто легендарних різнобарвних мостів» тощо.

Для порівняння наводимо показники громадського бюджету в 2016 році в містах Чернігові та Ополі, містах, які можна порівняти за кількістю населення.

М. ГОЛА ПРИСТАНЬ

**Лесной барьер на тропическом
Африке** // Миллион лет спустя
улицы на голландском острове Сураба-
я разделили на две части. Протянувшись на
пол километра, на юге Королевского
улицы, Кармелитская, перевернула двор
на юге 200 летних домов /
на юге Парсонса до Антилопы,
на Парсонса, на юге Линдрона,
на Линдрона, на юге Кармелита, на юге

2. **Автоматизация** системы на базе микропроцессора. Это решение позволяет автоматизировать процесс управления системой, что значительно повышает ее надежность и эффективность.

3. Вирішення питань підмогнення, уділення спонсорування загальної уваги на цих на дорогах міста, як після його закінчення, а також

50%

38%

24%

4. *Hyacinth* *Asplenium*

5. Транспортні питання
Місцева влада зобов'язана на-
перед повідомити маршрутизації по місту
особливі вимоги з 7.00 до 8.00

21%

18%

YL

YII.

VIII

134

x.

XI.

XII.

XIII.

XIV.

xy.

Інші пробл
питання -

Canada

2

ЗУПИНКА ЯК ВІЗИТНА КАРТКА

ГОЛА ПРИСТАНЬ, ХЕРСОНСЬКА обл.

Зупинка – це, можна сказати, візитівка громади. А її відновлення може стати не тільки процесом естетичним, але й таким, що інтегрує: головне – закупити необхідні матеріали і мотивувати людей, щоб прийшли і разом очистили та прикрасили зупинки. Так зробили в серпні цього року в Голій Пристані, курортному містечку в самому гирлі Дніпра.

Місцевий районний благодійний фонд «Свята Ольга» провів тижневик відновлення автобусних зупинок, який промовисто назвав: «Комфортна автобусна зупинка – гарний настрій мого маршруту».

– Спільна праця згуртовує колектив, а праця задля розвитку рідного міста приносить задоволення. Робота

проходила з гарним настроєм та позитивними емоціями, – наголошує Світлана Михолат, президент Фонду.

СТРАТЕГІЧНЕ МІСЦЕ

Як вказують у Фонді, чимало мешканців Голої Пристані розпочинає свій день від автобусної зупинки. А вони нерідно виглядали неохайно, з пошкодженими павільйонами, розбитими дахами, лавами та облізлою фарбою, зруйнованими посадковими майданчиками та сміттям.

Комунальні служби та міська рада досить довго не приділяли увагу устрою автобусних зупинок – вказують у Фонді. «Тому ми сконцентрували свою увагу на вирішенні проблеми, розраховуючи на активність самої громади», – підкреслюють там.

Організація провела моніторинг стану автобусних зупинок за чотирма маршрутами, опитування громадськості, завдяки чому систематизувала проблемні ділянки, визначила цільові групи користувачів міського транспорту, знайшла активістів та однодумців – волонтерів, які підтримали ініціативу. Реалізація громадської ініціативи, окрім благоустрою, має й іншу мету – впливати на підвищення свідомості та активності громадян. Як вказують в організації, за час реалізації ініціативи була сформована робоча група із числа громадськості та представників міської ради. На робочих засіданнях при міській ради обговорювалися шляхи реалізації ініціативи, були підписані Меморан-

думи про співпрацю з районною державною адміністрацією та міською радою. Повторний моніторинг стану автобусних зупинок визначив потребу, ресурси, які необхідні для проведення «Тижня з благоустрою автобусних зупинок».

Водночас, паралельно із перевізниками, був узгоджений графік руху громадського транспорту, найменування автобусних зупинок.

А в українських містечках це правдива проблема: розкладу як такого подеколи не існує. У Голій Пристані мешканці не знали, як правильно називаються деякі з зупинок – і завдяки ініціативі, складовою якої було підписання зупинок, – вперше жителі побачили справжні назви. Так, на автобусних зупинках прикріплено 15 табличок з розкладом руху міського транспорту та 14 табличок з назвами автобусних зупинок. В салонах міських автобусів за чотирма маршрутами розміщені карти – схеми маршрутів автобусів.

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА

Важливою складовою проекту «Комфортна автобусна зупинка – гарний настрій мого маршруту» були проведені Дні поінформованості з різними цільовими групами.

Мешканці залучалися до реалізації ініціативи завдяки спільному обговоренню шляхів розвитку у рамках круглого столу. Громадськість мала змогу слідкувати за кроками реалізації проектних завдань через розміщення матеріалів в міській газеті «Рідна Пристань», на сайтах районної державної адміністрації та міської ради.

Відкрита взаємодія з міською радою, позитивне сприйняття ними думки населення міста, особиста участь громадськості у вирішенні актуальних проблем громади стала мотиваційним фактором до їх активізації та небайдужості, здатності реагувати на соціальні проблеми сучасності – вказують у Фонді «Свята Ольга».

РЕЗУЛЬТАТИ

А оскільки проект показав, що участь мешканців є неабияким підґрунтям для активності, то в серпні спільними зусиллями місцевого самоврядування, органів виконавчої влади та громадськості був проведений Тижневик з благоустрою автобусних зупинок. Під час цього заходу, зокрема, мешканці пофарбували 15 автобусних зупинок, відремонтували посадкові майданчики та лавки, установили додаткові сміттєзбірники.

Жителів міста одночасно з цим опитували про їхнє бачення найактуальніших міських проблем. Опитування проводилось серед різних цільових груп, учасниками були і молодь і люди поважного віку. Загалом було опитано 80 осіб. В ході

вивчення потреб населення міста надавалась інформація про важливість участі громадськості у вирішенні місцевих проблем та подальшого збереження автобусних зупинок в належному санітарному стані. Зібрані проблемні питання були оформлені в «Стіну потреб громади м. Гола Пристань», де були розподілені за пріоритетністю. Вони були наступні: погані дороги та тротуарні доріжки, забрудненість сміттям та відсутність його утилізації, підтоплення, наявність безпритульних тварин та транспортні питання.

І один з найважливіших результатів: співпраця третього сектора та місцевої влади. Завдяки ефективному впровадженню ініціативи міська рада зацікавилася покращенням стану автобусних зупинок, позитивно реагувала на пропозиції активістів.

Після Тижневіка міська влада оголосила, що в бюджеті передбачено фінансування на утримання та благоустрій автобусних зупинок в 2017 році. Міська рада також стала запрошувати членів ініціативної групи до обговорення та вирішення інших проблемних питань, зокрема активізації громадськості до вирішення проблем засмічення в місті. За підтримки міської ради представники Голопристанського районного благодійного фонду «Свята Ольга» влаштували акцію «Життя без сміття» – тоді в одному із мікрорайонів міста учасники акції ліквідували стихійне звалище, підпиляли дерева та впорядковували насадження, у співпраці з місцевою владою вивезли сміття.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Голопристанський районний благодійний фонд «Свята Ольга»
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Світлана Михолат
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	75600 м. Гола Пристань, вул. К. Маркса, 20, Херсонська область
КОНТАКТНІ ДАНІ ТА САЙТ ОРГАНІЗАЦІЇ	svetlanami@ukr.net
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	«Благоустрій автобусних зупинок – альтернативний шлях розвитку місцевої громади»
СУМА ГРАНТУ	29000,00 гривень – в рамках проекту «Сильні локальні громади – ключ до успіху реформи місцевого самоврядування» (Польсько-Канадська Програма Підтримки Демократії).
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	липень – жовтень 2016 року

КОРЮКІВКА, ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛ.

Проектом «Культурно-інформаційний арт-простір для дітей «Bookitoria» передбачалася трансформація читального залу Районної дитячої бібліотеки м. Корюківка за активної участі громади міста. Читальна зала мала стати відкритим культурно-інформаційним арт-простором, де можна було б не лише почитати книги, а й провести найрізноманітніші культурні заходи для дітей, підлітків і родин з дітьми.

Проект вирішила реалізовувати місцева Молодіжна організація «Альтернатива». Метою її діяльності є створювати умови для розкриття творчого, організаційного, спортивного потенціалу молоді, залучати молодь до активного громадського та культурного життя. Ще не маючи офіційної реєстрації,

команда «Альтернативи» проводила тематичні велопробіги, автопробіг на День Незалежності, турнір з футболу, піші походи до лісу, вечори кіно та декілька квестів (історико-пошукових ігор).

Вже після реєстрації організації у 2011 році її члени влаштовували опитування молоді міста, щоб визначити ціннісні орієнтири молодих людей, заснували щорічний літературний конкурс на найкращий художній твір «Красен світ» та щорічний дитячий фестиваль «Смугастий равлик», розпочали клубну роботу за такими напрямками: вишивка, фотошкола, англійський клуб, кіновечори та спортивний клуб.

БІБЛІОТЕКА

Зважаючи на успіх та велику затребуваність попередніх проектів «Альтернативи», організація вирішила влаштувати простір, де батьки і діти могли би разом, з користю провести час.

Тому на початку червня 2016 року у Корюківці відкрився арт-простір, що його назвали «Вookіторія».

Як підкреслюють в «Альтернативи», найбільшим успіхом проекту став масштаб перетворень, яких вдалося досягнути. Це було зроблено завдяки активній співпраці з громадою через соціальні мережі; зацікавленості молодих сімей та молоді; розголосові у місцевих ЗМІ та залученню нових партнерів (наприклад, одного з народних депутатів).

Додатковим козирем був позитивний імідж організації, що допоміг залучити місцевих підприємців до акції.

З ЧОГО СКЛАДАВСЯ ПРОЕКТ «BOOKІТОРІЯ»

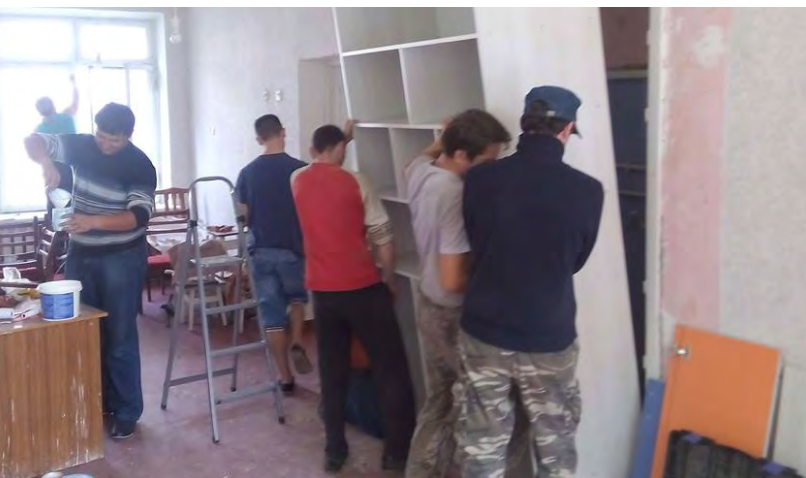
Це – і промоційні акції, і збір коштів, і ремонтні роботи, і урочисте відкриття оновленого читального залу. Саме останній здобув статус арт-простору для всієї родини «Bookіторія». Як підкреслюють в «Альтернативі», найбільшим успіхом цього проекту став масштаб перетворень, які вдалось здійснити в читальному залі, і все це завдяки зібраним коштам та старанній праці волонтерів та бібліотекарів.

Що ж було зроблено? – Було поліпшено загальний естетичний вигляд кімнати, покриття для підлоги, пофарбовані та розписані вікна та двері, змонтовано нові полиці для книг та матеріалів. Для зручності відвідувачів були куплені нові стільці та виготовлено диван та стіл, також були замінені світильники та тюлі на вікнах, виготовлено виставкові стенди. Усе це разом створило неймовірно яскраву, затишну творчу атмосферу, яка, хочеться вірити, буде надихати і бібліотекарів і відвідувачів.

Особливою родзинкою в інтер'єрі став «Стілець автора», розписаний київською художницею Оленою Гаврищук, спеціально призначений для усіх письменників, що будуть відвідувати цю місцину. На відкритті на стільці вже встигли посидіти дитяча письменниця з Чернігова Тетяна Покалюк та відомий український поет і прозаїк Сергій Пантюк.

Завдяки силам громадськості читальний зал перетворився на сучасний простір, у якому б можна було комфортно проводити культурні заходи, організовувати дитячі свята і просто проводити приємно час усією родиною за читанням книг чи настільними іграми.

Після його завершення проекту «Букіторії» захотіли допомогти фінансово, власними руками, дитячими книгами, іграми, іграшками...

Як підкреслюють нині бібліотекарі, «Букіторія» – це стала своєрідна дитяча Мекка у Корюківці! У стінах зала приймали письменників, туди приїжджав дитячий центр розвитку «Янголятко» з Чернігова, протягом липня-серпня щонеділі діяв гурток з виготовлення текстильних іграшок від місцевої майстрині Марини Шикалової. Від вересня розпочався новий соціальний проект для дітей з особливими потребами: «Радість у спілкуванні». Проект націлений на різносторонню допомогу і підтримку таких дітей, привернення уваги місцевої спільноти до проблем та бар'єрів, з якими вони постійно зустрічаються.

«Тому спокій арт-простору тільки сниться!» – усміхаються в «Альтернативі».

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Корюківська міська молодіжна громадська організація «Альтернатива»
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Володимир Онищук
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	вул. Шевченка, 83, м. Корюківка, 15300, Чернігівська область, Україна
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Bookitopia
СУМА ГРАНТУ	22 000 грн. – Мережа громадські ініціативи України, проект (проект «Підтримка громадських ініціатив України»)
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	1 березня 2016 – 30 червня 2016 р.

4

УТИЛІЗАЦІЯ СМІТТЯ В СЕЛІ

с. БЕРЕЖАНИ ВІННИЦЬКОЇ обл.

Сміття – це відвічний головний біль українських громад. І не тільки міських, але й сільських. Україна входить в число країн з найбільш високими абсолютними обсягами утворення та накопичення відходів. За даними Мінекології України, щорічно їх утворюється 700–720 млн. тонн. А загальна маса накопичених на території України відходів у поверхневих сховищах перевищує 25 млрд т. І з ними вирішили боротися в селі Бережани (донедавна – Комунарівка) на Вінниччині.

Ідея проекту з'явилась у процесі здійснення локального аналізу з виявлення місцевих проблем. Тоді пріоритетними було визначено дві – енергозбереження, збір та утилізація твердих побутових відходів. Оскільки в Бережанах уже було реалізовано 3 проекти щодо енергозбереження, громада вирішила присвятити увагу питанню утилізації твердого сміття.

РОЗДІЛЕННЯ СМІТТЯ

Проект розпочався з установки смітєвих баків-тріо (тобто з поділом на різні види відходів) біля найголовніших сільських установ. Це місця, де збирається місцеве населення: таким чином вирішили теж заохочувати мешканців до первинного сортування сміття та дотримання контролю за чистотою сільських територій.

У межах діяльності проекту була сформована робоча група. Її метою стала організація та координація впровадження ініціативи у громаді. «Комунарівська громада» розмістила інформацію про подію в соціальних мережах.

Для того, щоб підвищити свідомість мешканців, був проведений тренінг з сільським активом «Боротьба із сміттям – це просто». Так само в місцевих школах були проведенні виховні години щодо важливості роздільного сортування сміття.

До речі, у сусідній тульчинській громаді вже була реалізована подібна ініціатива – там громада придбала та встановила 12 баків-тріо у центральній частині села. Це заохотило мешканців провести проект у себе.

СПІВПРАЦЯ З ВЛАДОЮ ТА МЕШКАНЦЯМИ

У процесі реалізації ініціативи її автори звернулися до голів вуличних комітетів – ті проводили роз'яснювальну роботу з жителями, розповідали про сортування сміття, збереження смітєвих баків.

Завдяки реалізації проекту громада отримала сміттєві баки. Проект відбувався у співпраці з закордонними організаціями, регіональними координаторами, підрядниками, місцевою та районною владою.

Завдяки реалізації проекту покращили свої вміння й громадські активісти – вони навчилися краще складати проектні пропозиції, навчилися налагоджувати ефективну взаємодію між різними категоріями жителів громади.

Активісти виділили кілька груп мешканців: це жителі центральної частини села, працівники закладів та установ, батьківський колектив дитячого садка, школярі та батьківський колектив місцевої школи, члени ГО «Комунарівська нова громада», сільська влада, представники місцевого бізнесу. До кожної з груп була направлена відповідна інформація.

Мешканці допомагали поширювати інформацію про проект, вивчати громадську думку, організовували просвітницьку роботу, наклеювали наліпки, готували місця для встановлення баків, брали участь в громадських обговореннях, розвантаженні баків.

Як наголошують місцеві активісти, проект почав змінювати поведінку жителів села у поводженні зі сміттям, він став рішучим кроком для наступних ініціатив на шляху до формування сучасної активної громади. Громада планує продовжити проект – ціль: забезпечити сміттєвими баками кожне домогосподарство.

І порада від мешканців Бережан: «Вчитися, вчитися і вчитися! Їздити на тренінги, навчатися, вивчати досвід добрих практик, переймати досвід громад, яким вдалось реалізувати проекти. Вірити у власні сили, створити гарну команду, навіть дрібні проблеми обговорювати і вирішувати на рівні громади, працювати на зворотній зв'язок!».

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	ГО «Комунарівська нова громада» (у співпраці з Бережанською сільською радою)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Бережанська (Комунарівська) сільська рада
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	22426 с. Бережани (Комунарівка), вул. Миру 22, Калинівський район, Вінницька область
КОНТАКТНІ ДАНІ ТА САЙТ ОРГАНІЗАЦІЇ	furmanrada.2010@ukr.net
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	«Чисте село – здорова громада. Цивілізоване поводження з твердими побутовими відходами»
СУМА ГРАНТУ	30 000грн. – в рамках проекту «Сильні локальні громади – ключ до успіху реформи місцевого самоврядування» (Польсько-Канадська Програма Підтримки Демократії)
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	1 червня – 15 жовтня 2016 р.

5

**ЛИСТЯ,
ЯКЕ НЕ ШКОДИТЬ
І ПРИНОСИТЬ ЗИСК**

ВОЗНЕСЕНСЬК, МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛ.

Вознесеньск на Миколаївщині – зелене місто, де є кільканадцять парків і скверів, великий приватний сектор та район багатоповерхових будинків. Як і в переважній більшості українських міст, у Вознесеньську восени нагально стоїть питання спаленого листя: палять його повсюдно, у повітрі стоїть отруйний запах. Вознесеньська міська громадська організація «Наше місто» вирішила боротися з проблемою – з допомогою інформаційної кампанії та компостних ящиків.

– Коли ми робили локальний аналіз потреб міста, був жовтень–листопад, – підказує голова «Нашого міста» Іван Алексєєв. – Тоді на вулицях не було чим дихати, люди палили листя. І ми вирішили об'єднати зусилля громадського сектора і влади.

Як наголошує пан Алексеев, у місті тоді навіть з'явилися громадські активісти, які ходили і гашили полум'я.

ЕТАПИ ПРОЕКТУ

Іван Алексеев вказує: листя – це органіка, яка містить у собі багато корисних речовин. Опадаючи з дерев, воно потрапляє в ґрунт і таким чином покращує його. З іншого боку, відповідно до українського законодавства листя з газонів та парків забирати не можна – тільки з деяких видів територій воно повинно збиратись і вивозитись. Також необхідно прибирати опале листя на території, яку прилягає до ОСББ, комунальних установ, з доріг та тротуарів і т. д.

У Вознесенську комунальне підприємство «Санітарна очистка міста» збирає листя в мішки та вивозить на сміттевий полігон, а це потребує великих затрат ресурсів.

– Ми порозмовляли з чиновниками з місцевої влади: вони взагалі в тарифі не мали вивозу листя, але деє треба було його дівати, – підказує голова «Нашого міста». – Комунальне підприємство вивозило таким чином: забирало у власників мішки з листям, а мешканцям залишало порожні мішки.

– Вирішувати проблему ми задумали шляхом залучення мешканців міста до компостування листя, – наголошує Алексеев.

Активісти «прогулялися» містом і виявили точки, де листя найбільше, нанесли на мапу. Відтак – провели анкетування, і паперове, і на сайті організації, – запитавши, де спалюється найбільше листя в місті. А також – де створити компостні ящики, щоб збирати листя.

Компостні ящики у визначених місцях, таким чином, «вбивали» двох зайців: позбавляли потреби вивозити і спалювати листя, а приносили компост, який можна використовувати як добриво.

ІНФОРМАЦІЙНА КАМПАНІЯ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОЕКТУ

У ключових місцях Вознесенська встановили «пілотні» 4 компостні ящики. Подію супроводжувала інформаційна кампанія: потрібно було, щоб люди в приватному секторі так само робили компостні ями чи ящики.

Аудиторією проекту були ОСББ, ОСН, комунальні підприємства, навчальні заклади.

Як наголошує Іван Алексеев, компостні ящики були також встановлені у трьох школах, діти таким чином привчалися не спалювати листя, а переробляти його і отримувати компост.

– Інформаційну кампанію ми вели в соцмережах, у місцевій газеті «День за днем», виготовили 2000 листівок, – розповідає Іван Алексеев. – Ми пояснюва-

ли, що є дійсно дешевий спосіб компостувати, і його варто застосовувати. А так само пояснювали людям те, що згідно з чинним законодавством не можна в місті спалювати листя.

«Наше місто» провело круглий стіл із залученням міської влади і неурядових організацій, так само екологів. Говорили про те, зокрема, що можна встановити громадський контроль за спаленням листя, що громадські інспектори почали робити рейди. Екологи, у свою чергу, вказували, що не можна з парків забирати листя, лише з деяких видів газонів.

– Процес пішов уже і поза нашим проектом, – тішитися результатом Іван Алексєєв. – Далі на круглих столах ми вели діалог із зацікавленими організаціями, вишами, ОСББ. А відтак оголосили конкурс проектів, від заявників очікували опису, як вони бачать проблему і хочуть її вирішувати.

Серед заявлених проектів прийшли, зокрема, пропозиції купівлі газонокосарки – таким чином в компостний ящик хотіли вкидати окрім листя ще траву. Цей проект написала й отримала фінансування одна зі шкіл.

– А хтось запропонував завести у ящики каліфорнійських черв'яків – вони переробляють компост швидше, – наголошує Іван Алексєєв.

Як наголошує голова організації, створені в рамках конкурсу проектів малі архітектурні форми перебуватимуть на балансі переможців конкурсу. Витрати за їх доглядом та на ремонт будуть невеликими, до того ж вони можуть бути виконані за рахунок реалізації компосту.

– Ми здійснюватимемо подальшу інформаційну кампанію за допомогою ЗМІ, соціальних мереж, міських сайтів, газети. Компост – це вигідно і дешево, – обіцяє насамкінець Іван Алексєєв.

А Вознесенську ідею можна – і навіть потрібно – поширювати в інших містах України, бо паління листя восени є справжньою екологічною проблемою держави. Тому пан Іван заохочує всіх бажаючих звертатися до нього по досвід.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Ініціативна група, Вознесенська міська громадська організація «Наше місто», від 2002 р.
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Іван Алексєєв, Олена Заворотченко
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	вул. Кібрика, 8, Вознесенськ 56500, Миколаївська область, Україна Веб-сторінка: http://gonashemisto.blogspot.com https://www.facebook.com/voznashemisto
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Опале листя - корисне й потрібне!
СУМА ГРАНТУ	30 000 грн – в рамках проекту «Сильні локальні громади – ключ до успіху реформи місцевого самоврядування» (Польсько-Канадська Програма Підтримки Демократії).
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	1 червня – 15 жовтня 2016 р.

6

ВІД ПРИСТРОЮ — ДО ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ

с. ДЕРЕВНЯ, ЖОВКІВСЬКИЙ Р-Н ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛ.

Нижче – розповідь про те, як закуплені кілька одиниць техніки змінили структуру громадської активності одного села. На Львівщині третій сектор вирішили розвивати завдяки... подібнювачу деревини.

У селі Деревня на Жовківщині зав'язалася Ініціативна група «За розвиток села Деревні». Як вказує її координатор Богдан Зелений, «Думка реалізувати проекти з'явилася близько року тому. Причинами її виникнення став опір зі сторони сільської ради щодо створення органу самоорганізації населення».

МЕШКАНЦІ СЕЛА ТА СІЛЬСЬКА РАДА

Як наголошує пан Богдан, сільська рада більше року не давала законодавчої згоди на створення органу самоорганізації населення. Питання кілька раз виносилося на розгляд ради, однак з ідея не знаходила підтримки місцевих депутатів. Незважаючи на це, мешканці підтримували таку ініціативу.

Отже, ініціативна група вирішила зробити ось що: завдяки конкретним здобуткам, які кожен міг би побачити і відчувати в житті села, стимулювати раду надати дозвіл на створення сільського комітету.

Громади вирішила придбати на власні потреби дві мотокоси і подрібнювач деревини, відтак почати їх використовувати для потреб громади. Використання цих пристроїв дало би можливість згуртувати місцеве населення, організуватися, бути активними у вирішенні місцевих проблем.

ЩО ДАЄ ТЕХНІКА

Придбавши техніку, мешканці викосили територію місцевого кладовища. Це була не просто знана з давніх часів «толока»: це був початок самоорганізації мешканців села.

Проект згуртував місцеву громаду – адже 10 жовтня 2016 року Деревнянська сільська рада надала дозвіл на створення органу самоорганізації населення. Це – представницький орган, який мають право створити мешканці села, щоб вирішувати важливі завдання населеного пункту.

Уже 23 жовтня відбулися загальні збори жителів села Деревні, на які було

обрано персональний склад та затверджено Положення органу. Жителі громади брали активну участь у зборах щодо обговорення шляхів реалізації проекту та щодо формування органу самоорганізації населення.

Зараз саме зусиллями членів громади здійснюється використання придбаного обладнання. Далі громади під час толок планує розчистити русло річки Деревенки та узбіччя центральної дороги до села від заростей. Ці роботи будуть здійснюватися силами жителів Деревні з використанням придбаного в рамках проекту обладнання, зокрема подрібнювача гілок.

Також у рамках проекту вдалося досягнути згоди з підприємством «Жовква-теплокомуненерго» – громада постачає деревину, заготовлювану за допомогою подрібнювача гілок. Ця деревина використовується для роботи нових твердопаливних котелень міста Жовкви. В перспективі, як наголошують у с. Деревні, така наша домовленість дасть можливість місту забезпечити стабільніші поставки деревини для роботи котелень, а селу принесе кошти, які б ми могли б використовувати для потреб громади, в тому числі реалізації інших ініціатив.

А це – наприклад, Центр розвитку талантів та ремесел у селі; також здійснюватиметься централізований збір і вивезення твердих побутових відходів, утримання територій загального користування в селі (галявин, скверів та придорожніх смуг).

У рамках проекту виникла ідея щодо закупівлі для потреб села трактора та необхідного для нього навісного обладнання. Все це використовувалося б для забезпечення різних господарських потреб та обслуговування жителів села Деревні.

І наостанок – порада від мешканців с. Деревні тим, хто хоче втілювати ініціативи у своїх громадах: Бути більш рішучішими і впевнено йти до перемоги!

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Ініціативна група «За розвиток села Деревні»
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Богдан Зелений, координатор проектів ініціативної групи «За розвиток села Деревні»
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	80343, село Деревня, вул. Галана, 47, Жовківського р-ну, Львівської обл.
КОНТАКТНІ ДАНІ ТА САЙТ ОРГАНІЗАЦІЇ	zelenyjbogdan@gmail.com
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Забезпечення інституційної спроможності ОСНУ села Деревні
СУМА ГРАНТУ	29 900 грн. – в рамках проекту «Сильні локальні громади – ключ до успіху реформи місцевого самоврядування» (Польсько-Канадська Програма Підтримки Демократії).
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Червень–жовтень 2016 року

УТИЛІЗАЦІЯ СМІТТЯ: МУЛЬТИПЛІКАЦІЯ УСПІХУ ЧЕРЕЗ ШКОЛЯРІВ

ВІННИЦЯ

Побутові відходи в Україні нагромаджуються у сховищах шламу, териконах, відвалах, різних звалищах. Особливо гостро проблема стоїть для українських міст. Площа земель, зайнята сміттям, становить близько 160 тис. га. Для багатьох міст ситуація загрожує екологічною катастрофою. Перешкодити їй намагаються на Вінниччині з допомогою освіти школярів.

Як підкреслюють у Вінницькій обласній молодіжній громадській організації «Наше Поділля», в Україні тривалий час практично на всіх рівнях намагаються покращити ситуацію з повторним використанням твердих побутових відходів. Але... поки що ці спроби не надто успішні.

Для сортування твердих побутових відходів українцям не вистачає фабрик для переробки, спеціальних контейнерів, транспорту, логістики.

Проте, на думку експертів «Нашого Поділля», найбільше не вистачає ефективних освітніх програм про побутові відходи, які б навчали та заохочували сортувати сміття.

ВИХІД ЗНАЙДЕНО

У «Нашому Поділлі» переконані, що знайшли своєрідний ключ до вирішення проблеми сортування та переробки твердих побутових відходів в Україні. Цей «ключ» – у неформальній освіті дітей, поєднанні цього елементу з освітою дорослих, яких, у свою чергу, навчатимуть школярі.

А тому на етапі неформальної освіти дітям запропонували отримати практичний досвід: показали, як сортувати сміття і чому сортування може приносити користь кожному. Відтак дітлахи заохотили до сортування дорослих: найменші звернулися до батьків, їхніх сусідів з проханням змінити свою звичайну поведінку на «зелену», розпочавши сортувати сміття у власному домі.

Як вказують в організації, щорічно школярі, що навчаються в середньостатистичній українській школі з кількістю в 500–600 учнів, продукують близько 5 тонн сміття, придатного для вторинної переробки (пластик, папір, скло, метал). Усе це сміття в кращому випадку потрапляє на полігон твердих побутових відходів, де розкладатиметься близько 400 років, або ж просто потрапляє під ноги, в річку, спалюється, забруднюючи повітря.

КОМАНДА ПРОЕКТУ: ЩОБ БУЛО ВЕСЕЛО І ЦІКАВО

Проект реалізували спільно активісти «Нашого Поділля» та вчителі. Як підкреслюють, процес екологічного виховання в школі можна зробити успішним, а разом з тим – веселим та пізнавальним через запровадження нових методик, шкільних змагань, учнівських досліджень тощо.

Отже: у школі налагоджено систему сортування побутових відходів, паперу і пластику. Підписана угода з партнерами проекту – ТОВ «Подільська Січ» (підприємством, яке заготовляє вторинну сировину) та батьківським комітетом школи, який займається інформуванням жителів селища про екологічну ініціативу, а також зберігає екологічні кошти.

Заощаджені на сортуванні пластику і паперу кошти витрачалися на потреби учнів, що беруть участь у сортуванні. Школярі самі вирішують, на що саме витрачати зароблені «екологічні кошти». А для того, щоб процес сортування був веселим і захопливим, у школі постійно проходять різноманітні акції, конкурси та змагання, під час яких кожен учасник може отримати цінний подарунок за свій особистий внесок у розвиток проекту. Поставивши потреби дітей першо-

черговими у проекті, вдалося не лише зацікавити учнів, а й залучити до роботи їхніх батьків, родичів та сусідів і створити передумови до впровадження системи сортування сміття.

Реалізація ініціативи розпочалась на початку навчального року у селищі Стрижавка на Вінниччині. Спочатку ініціатори провели шкільний ярмарок, завдяки якому вдалось купити перші контейнери для роздільного збору ТВП. Потім були проведені переговори та підписаний договір про співпрацю між партнерами: підприємцем, який купуватиме вторинну сировину; батьківським комітетом школи, який інформуватиме громаду та зберігатиме кошти від продажу вторинної сировини; дирекцією школи та громадськими активістами.

ЗАЛУЧЕННЯ ВСІХ МЕШКАНЦІВ ЧЕРЕЗ ДІТЕЙ

Як звертають увагу в «Нашому Поділлі», завдяки проекту всі жителі селища, які мають дітей, внуків чи племінників шкільного віку стали безпосередніми учасниками шкільного проекту. На практиці це означає, що більшість жителів громади почали сортувати сміття в дома, щоб у зазначені дні принести сортовану сировину до школи та взяти участь у екологічному конкурсі-акції зі збору вторинної сировини.

Чималу роль відіграв організаційний комітет Проекту «Збережемо природу та підтримаємо рідну школу», до складу якого увійшли батьки, діти та учителі. Мешканці навчилась об'єднуватися для вирішення спільних проблем. Більшість жителів селища змогли побачити, що для вирішення проблеми забруднення довкілля побутовими відходами не потрібно чекати вказівок, а варто лише самим

взятися за справу і вона почне рухатися.

Завдяки проекту до місцевої школи за кошти від вторинної сировини було придбано два столи для гри в настільний теніс, спортивне обладнання для школярів (м'ячі, тенісні ракетки, волейбольні сітки тощо), м'ясорубка для шкільної їдальні, контейнери для сортування сміття. Також за кошти проекту була відправлена чимала волонтерська допомога у зону АТО!

Проект підвищив екологічну культуру громади і наочно продемонстрував важливість і корисність системи роздільного збору сміття. Проект розвивається: на сьогодні команда проекту працює над впровадженням подібних проєктів у п'яти школах Вінницького району. До цього проєкту було мультипліковано на 4 школи м. Бершаді та с. Флорино (Бершадський р-н, Вінницької області). До проєкту розроблений методичний посібник, де описано досвід проєкту у Стрижавській громаді.

Насамкінець рецепт успіху від «Нашого Поділля», він досить простий: сформувати команду однодумців, створити комунікацію між членами команди, співпрацювати з партнерами та органами місцевого самоврядування. Пам'ятати, що кожний проєкт приречений на успіх – варто тільки зробити перший крок і не зупинятися.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Вінницька обласна молодіжна громадська організація «Наше Поділля»
КООРДИНАТОР ПРОЄКТУ	Лариса Степанець
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	вул. Івана Богуна 2, м. Вінниця 21000, Україна
КОНТАКТНІ ДАНІ ТА САЙТ ОРГАНІЗАЦІЇ	vinmonp@gmail.com, www.monp.org.ua
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЄКТУ	Збережемо природу та підтримаємо рідну школу
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	Власні кошти ГО «Наше Поділля», та кошти громади смт Стрижавка
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ	2012–2016 роки

8

ПОЗИТИВНИЙ ПАВЛОГРАД

ПАВЛОГРАД, ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛ.

Місто Павлоград вважається неформальною столицею Західного Дондасу. Це шахтарське місто з населенням понад 100 тис. людей, воно розташоване неподалік більших обласних центрів: Дніпра, Харкова чи Запоріжжя. Питання праці з молоддю, активізації її дозвілля в місті особливо нагальне.

Роботою з молодими мешканцями займається «Позитивний Павлоград» – це ініціатива, яка описує себе як «команда молоді, яка хоче змінити своє місто на краще. Молодіжний центр спілкування – це місце, де зустрічаються творчі люди Павлограда та інших міст України! Тут можна розвиватися, спілкуватися з друзями, надихатися на нові ідеї!» – читаємо на сторінці ініціативи в соцмережі.

«ЦЕ НА СЬОГОДНІ ДУЖЕ МОДНО»

Основною метою проекту було створення умов для змістовного дозвілля молоді Павлограда, створення центру молодіжної само-реалізації та самоорганізації – задля розвитку творчого потенціалу, сприяння самореалізації творчого, організаційного потенціалу молодих людей, створення умов для організованого дозвілля та спілкування молоді, залучення до участі у громадському житті, сприяння позитивним перетворенням у суспільстві, пропаганда здорового образу життя.

Для цього ініціаторам необхідно було відремонтувати підвальне приміщення комунальної бюджетної установи «Міський культурно-дозвільний центр». Ремонт передбачав фарбування стін та стелі зі збереженням стилю підвалу (як зізнаються ініціатори – «це на сьогодні дуже модно!»); дизайнерське декорування приміщення (фотографії міста, цікаві світильники, установка двох імпровізованих сцен) та інші будівельні роботи.

Автори ідеї провели 10 суботників за участю ініціативної групи – до початку проекту це було 15 людей, а зараз – 45 школярів та молодих людей міста. У ході реалізації проекту були створені спільноти «Позитивний Павлоград» у соціальних мережах. Були проведені інформаційні зустрічі зі ЗМІ міста, де поширювали інформацію про діяльність ініціативної групи «Позитивний Павлоград» та про створення та хід роботи Молодіжного центру спілкування.

ЗБУДУВАТИ ЩОСЬ ВЕЛИКЕ В НЕВЕЛИКОМУ МІСТІ

Як підкреслюють в «Позитивному Павлограді», громада міста, перш за все, зрозуміла, що навіть у невеликому населеному пункті можливо зробити щось велике та корисне. Молодіжний центр спілкування став прикладом та натхненням для громадських активістів, школярів та молоді.

За час реалізації проекту «Позитивний Павлоград» підтримала міська влада, Компанія ДТЕК «Павлоградвугілля», директор Міського культурно-дозвільного центру, підприємці міста. Хтось підтримував фінансово, дехто – залучаючись у працю «Позитивного Павлограда». З цими установами організація має свої контакти і, як підкреслює, це ті, хто завжди підтримують молодіжні ініціативи та проекти. Після закінчення проекту партнери підтримували реалізацію чергових ідей – вказують ініціатори.

Самі ж ініціатори перш за все здобули практичні навички у будівництві команди, співпраці з мешканцями міста, представниками виконавчої влади та засобами масової інформації.

ПЕРСПЕКТИВИ

Цьогоріч відзначається вже друга річниця Молодіжного центру спілкування «Позитивний Павлоград». За цей час організація мала змогу працювати на різноманітних тренінгах, підвищувати свою кваліфікацію, приймати участь у грантових програмах та проектах.

Як підсумовують в організації, за цей час реалізували проект «Школа Позитивного Павлограда «Адаптація дітей сиріт до дорослого життя» за підтримки Львівської Освітньої Фундації; брали участь у тренінгах та координували проект у Павлограді «Методи партисипативного відео та їх практичне застосування». Також координували у Павлограді Всеукраїнський волонтерський табір «Будуємо Україну разом», проект «Подолання стереотипів через культуру», провели «Дні Німеччини у Павлограді» при підтримці Німецького товариства міжнародної співпраці.

Окрім цього, у Молодіжному центрі діють декілька клубів за інтересами: «Рука допомоги» – це клуб спілкування переселенців, Ресурсний центр ОСББ, рок-клуб, хіп-хоп-клуб, Молодіжний волонтерський центр.

А тепер – традиційна порада від «Позитивного Павлограда»: вірте у свою ідею та свою команду. Будьте з ними щирими та відкритими. Говоріть про успіхи своєї організації. Не втрачайте можливостей. Подорожуйте! Знайте! Обмінюйтеся досвідом! І пам'ятайте, що за третім сектором – майбутнє!

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Громадська організація «Молодіжний центр спілкування «Позитивний Павлоград»
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Аліса Ліс, Олександра Беленінік
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	Дніпропетровська обл., м. Павлоград, вул. Центральна, 61, Україна
КОНТАКТНІ ДАНІ ТА САЙТ ОРГАНІЗАЦІЇ	positive_pavlograd@ukr.net
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Молодіжний центр спілкування «Позитивний Павлоград»
СУМА ГРАНТУ	44 879 грн. (проект було підтримано в межах конкурсу «Місто своїми руками», що проводиться у м.Павлоград за фінансової підтримки ТОВ ДТЕК) , загальна сума проекту – 90 589 грн.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	2016 рік

9

**ВІТАЄМО,
ВИ В УКРАЇНІ!**

БАХМУТ, ДОНЕЦЬКА ОБЛ.

Місто Бахмут знаходиться на відстані кільканадцяти кілометрів від лінії фронту, а тому сюди приїжджає чимало людей з окупованих територій Донецької та Луганської областей. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це виклик для громади, адже вони потребують додаткового житла, місць в місцевих школах, дитячих садках, лікарнях тощо. Допомогти інтегруватися цим людям у громаду вирішили місцеві активісти.

Як звертають увагу в Бахмуті, кількість зареєстрованих ВПО складала близько 70% від населення міста та району! А в зв'язку з цим зросло напруження у громаді, потрібні були дуже делікатні кроки в інтеграції цих людей.

Допомогти переселенцям вирішили, створивши, зокрема, клуб взаємодопомоги задля поліпшення процесу їх інтеграції та адаптації в громаду міста.

Проблеми переселенців визначалися через роботу двох фокус-груп, відтак був проведений круглий стіл «Проблеми соціальної згуртованості громади міста Артемівська та можливі шляхи їх вирішення» з участю представників громади, влади та ВПО.

За результатами рішення круглого столу були проведені 2 тренінги на такі теми: «Актуальні питання соціального та пенсійного забезпечення на території тимчасового проживання ВПО» та «Співпраця з Центром зайнятості у пошуках роботи в нових умовах». А за пропозицією переселенців було проведено семінар «Місто, в якому ти живеш».

До роботи у проєкті були залучені різні верстви громади: представники соціальних служб, центру зайнятості, ЖЕКів, працівники юридичної консультації (вони надавали безкоштовну юридичну допомогу), психологи, члени 8 громадських організацій, журналісти газет, телебачення та медіа порталу, представники влади.

ПСИХОЛОГІЧНА ТА КУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ

Для прискорення та полегшення процесу адаптації переселенців, громадські активісти організували роботу консультативного пункту психологічної підтримки. Відвідуючи заняття цього пункту, люди отримували допомогу у поліпшенні психологічного стану – як у групових заняттях, так і вирішуючи свої проблеми індивідуально.

Водночас проводилися сумісні заходи з членами громади.

Це, наприклад, подорож до соляних копалень м. Соледару, що проводилась наприкінці листопада. Подорож наблизила людей один до одного, відбулося знайомство з районом міста (Соледар на той час був територією Артемівської міськради).

Окрім цього, проведено виставку виробів народної творчості з декоративно-прикладного мистецтва «Радуюсь разом» за участю представників ВПО та громади. Були представлені вироби із бісеру, з дерева, скрапбукінг (виготовлення та оформлення фотоальбомів власними руками), пластиліновий живопис, художня фотографія, плакатна графіка (дизайн-проекування), біокераміка (ліплення із соленого тіста), акварельна фантазія.

Тут експонувались вироби як майстрів, так і початківців – любителів. На творчій зустрічі відвідувачі мали змогу поспілкуватися з майстрами, поставити цікаві запитання та пізнати секрети майстрування.

Інформація про проект поширювалась через телебачення, публікації у газетах, на сайтах міста, організації РДЖІ «ДІЯ», на сторінках в соцмережах.

Але громадські активісти підвищили планку: вони хотіли допомогти переселенцям отримати можливість самим вирішувати проблеми із владою міста. Тому було створено робочу групу щодо діяльності клубу взаємодопомоги, ним стали займатися ті, хто виявився лідерам серед представників переселенців.

ВІД ГРУПИ – ДО ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Згодом, щоб ефективніше реалізувати свою місію, робоча група зареєструвалась як громадська організація «Клуб взаємодопомоги «Разом». До складу засновників увійшли 3 особи, двоє з них – переселенці. Всі мають вищу осві-

ту. У ході виконання проекту цією організацією при допомозі та консультації юристу були вирішені деякі правові та житлові проблеми. Діяльність Клубу була спланована, враховуючи шляхи щодо збереження інерції та динаміки в роботі групи. Для ВПО був надрукований буклет (100 примірників) з інформацією про заходи проекту та установи і організації, де переселенці можуть отримати допомогу.

Щоб підвищити вміння та навички третього сектора міста, проведено круглий стіл з представниками неурядових організацій, ініціативних та волонтерських груп міста – з одного боку, та влади – з іншого. За результатами круглого столу, ця частина бенефіціарів (тобто «одержувачів» проекту) засвоїла на тренінгах навички фандрейзингу та принципи комунікації.

Разом із міською владою був підготовлений та надрукований у 100 примірниках буклет «Громадський рух Бахмута».

ДУЖЕ ДЕЛІКАТНА ТЕМА, ЯКА ВИМАГАЄ ОБЕРЕЖНОГО ПІДХОДУ

Представники бахмутського неурядового сектора зізнаються: Проект «Вітаємо, ви в Україні» реалізовано. Але робота була пов'язана з делікатністю спілкування з цільовою групою, адже люди постраждали від війни та шукають спокою. Доводилося одночасно переконувати обидві сторони – як ту, що приймає, так і ту, що приїжджає – у необхідності розуміти, співчувати, допомагати.

І наостанок – традиційна порада від громадських активістів з Бахмута: «Ретельно плануйте, зважуйте на те, чи можете ви це виконати, не здавайтесь, коли щось не так. А головне – майте стратегічний план розвитку вашої організації. Це гарантія вашого успіху».

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Група «Сприяння стабілізації громади міста Артемівська у ситуації збройного конфлікту «Захист» у партнерстві з Громадською організацією «Розвиток демократії та громадських ініціатив «ДІЯ»
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Вікторія Величко
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	вул. Б. Горбатова, буд. 53, кв 12, м Бахмут , Донецької обл.
КОНТАКТНІ ДАНІ ТА САЙТ ОРГАНІЗАЦІЇ	http://diya-artemovsk.ucoz.org
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Вітаємо, ви в Україні
СУМА ГРАНТУ	90 000 грн. Проект було підтримано в межах проекту «Українська регіональна платформа громадських ініціатив», що адмініструється у Донецькій та Луганські обл. Донецьким КВУ (Загальноукраїнське адміністрування проекту здійснює ГО Центр «Жіночі перспективи») за фінансової підтримки Європейського Союзу.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	1 вересня 2015 року – 29 лютого 2016 року

10

КОМФОРТНИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР ДОМАНІВКИ

сmt. ДОМАНІВКА, МИКОЛАЇВСЬКА обл.

Доманівка – невелике селище на Миколаївщині. У ньому мешкає понад 56 тисяч людей, а ще два століття тому тут був хутір. Доманівка є центром району, а отже мусить тримати марку: нині, у ХХІ столітті не вистачить пишатися наявністю Будинку культури – тепер потрібен затишний громадський простір, і щоб обов’язково з вай-фаєм!

У рамках проведення локального аналізу громадські активісти у співпраці з місцевою владою визначили, що в Доманівці переважна більшість громадських просторів – некомфортні, занедбані, а іноді й небезпечні та потребують облаштування. Проанкетовані особи поготів заявили: у селищі взагалі відсутні можливості спілкування молоді.

Як наголошують громадські активісти, через це мешканці втрачають бажання проводити вільний час на вулицях селища, зникає важливий механізм комунікації: адже для зустрічей і відпочинку молоді в селищі залишаються лише нічні бари.

Тим часом комунікація стала нагальним елементом життя Доманівки: у селищі є 50 внутрішньо переміщених осіб, є демобілізовані учасники АТО (понад 200 осіб), яким особливо потрібне спілкування.

КОМФОРТНИЙ ПРОСТІР ПІД ПАРАСОЛЬКОЮ

А тому громадські активісти обрали частину території селища, де вирішили облаштувати громадський простір. Він став комфортним, з упорядкованими пішохідними доріжками, місцями для сидіння, зручно розташований. Цікавим та сучасним громадський простір став за рахунок надання мешканцям та гостям Доманівки можливості безкоштовного використання вай-фаю.

Громадськість Доманівки запрошено до опитування, коли визначалося місце облаштування громадського простору. Школярів, молодь, пересічних жителів селища через соціальні мережі заохотили взяти участь у конкурсі на облаштування громадського простору.

Відтак на засіданні Клубу громадського діалогу Доманівки у форматі круглого столу: «Що таке громадський простір і чому він нам потрібен?» місце було визначено.

Мешканців запросили взяти участь в облаштуванні простору – тоді, як наголошують в організації «Фонд розвитку громади селища Доманівка», посадили 30 саджанців черемхи, заклали близько 40 каштанів та продовжили впорядковувати територію для користування Інтернетом.

Організатори заохочували представників місцевої влади, бізнесу спільно фінансувати ініціативу.

Окрасою облаштованого простору стала парасолька – не лише захист від дощу і негоди, але й символ поєднання людей. Тепер – це місце зустрічі мешканців селища, воно не лише прикрасило місцевий простір, але й популяризувало серед населення навики про сучасні Інтернет-технології.

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОЕКТУ

На завершення проекту, 2 листопада 2016 р. відбулася підсумкова конференція ініціативи – вони називалася «Перший комфортний громадський простір Доманівки». Під час заходу ІТ-фахівці ділилися поясненнями щодо Інтернету і користування Всемережею. Також на сцені виступили юні таланти Доманівки. Був проведений конкурс на найкращий твір «Що таке громадський простір та який він повинен бути? Чи потрібен він Доманівці?».

Також учасникам заходу запропонували зробити найкращий фото- і відеорепортаж урочистості.

У рамках заходу влаштували благодійну акцію «Не залишайся байдужим!», під час якої збирали кошти на подальше функціонування зони вай-фаю.

Як наголошують активісти, у подальшому планується продовжувати облаштовувати громадський простір спільними зусиллями громади. А щомісячна абонентська плата за користування Інтернетом в подальшому сплачуватиметься за рахунок селищної ради та спонсорських внесків приватних підприємців. Адже завдяки проекту все більше жителів Доманівки знайомиться з сучасними технологіями, вчиться ними користуватися, вживати їх у своєму щоденному житті.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	ГО «Фонд розвитку громади селища Доманівка», Доманівська селищна рада, Доманівська районна державна адміністрація, Миколаївська обласна організація «Союз учасників АТО», районна рада ветеранів війни та праці.
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Ірина Святченко
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	вул. Центральна, 48, смт. Доманівка, 56401 Миколаївська область, Україна Веб-сторінка: https://www.facebook.com/frg.Domanivka
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Комфортний громадський простір Доманівки
СУМА ГРАНТУ	29 600 грн. – в рамках проекту «Сильні локальні громади – ключ до успіху реформи місцевого самоврядування» (Польсько-Канадська Програма Підтримки Демократії).
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Червень – жовтень 2016 року.

11

ЦЕНТР ДОПОМОГИ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМ

КУРАХОВЕ, ДОНЕЦЬКА ОБЛ.

З Курахового до центру окупованого Донецька – менше півсотні кілометрів і кілька блокпостів. Як і в більшості «прифронтових» міст і селищ Донеччини та Луганщини, великий відсоток сьогоднішніх мешканців Курахового – це біженці від війни, яких в Україні евфемістично називають «внутрішньо переселеними особами», або просто ВПО. Та від такої «простоти» проблем у переселенців не меншає. Облаштуватися на новому місці зазвичай допомагають неурядові організації.

Від початку війни в Україні громадська організація «Курахівський центр місцевого економічного розвитку» тісно взаємодіє з переселенцями. Організація допомагає цим людям, захищає їхні права, допомагає у вирішенні потреб та суспільних інтересів.

Місією громадської організації в рамках проекту є допомога внутрішньо переміщеним особам з Криму, Донецької та Луганської областей з питань прав, свобод та їх законних інтересів, а також успішна інтеграція вимушено переміщених осіб з Донбасу та Криму в нові умови життя.

ПРОСТА ІДЕЯ

Ідея проекту – проста, але водночас нагальна. У центрі допомоги переселенцям громадські діячі безкоштовно надають консультації з різних питань, загалом допомагаючи переселенцям визначитися на їхньому новому місці проживання.

Як наголошують в громадській організації «Курахівський центр місцевого економічного розвитку», у рамках проекту проведено 33 щотижневих консультацій, в яких взяли участь 264 осіб, також проведено 4 семінари для 182 представників цільової групи внутрішньо переміщених осіб.

На потреби проекту організація надрукувала та розповсюдила 3200 екземплярів інформаційних буклетів для внутрішньо переміщених осіб з номерами телефонів, днями прийому та адресами соціальних та державних служб, до яких переселенці найчастіше мають звертатися (Управління праці та соціального захисту населення Мар'їнського району Донецької області; Управління пенсійного фонду Мар'їнського району Донецької області; Мар'їнська районний центр зайнятості; Відділення міграційної служби Мар'їнського РВ УМВС України в Донецькій області; Мар'їнська районна державна адміністрація; Служба у справах дітей Мар'їнської районної державної адміністрації, які знаходяться на території Курахівської міської ради).

НЕ ТІЛЬКИ ПОРАДИТИ, АЛЕ Й ПРОЙНЯТИСЯ ПРОБЛЕМОЮ

Як підкреслюють у «Курахівському центрі місцевого економічного розвитку», завдяки реалізації проекту громадські активісти не лише налагодили тісну вза-

емодію з державними органами влади, органами районного та місцевого самоврядування, державними структурами, але й більше пройнялися проблемами переселенців.

Так, Курахівська міська рада надала приміщення на потреби реалізації проекту – адже організація не мала кімнати, де можна було б розмістити до 60 людей для проведення семінару. А місцеві підприємці надали вакансії на робочі місця для вимушених переселенців.

Допомогла організація й тим, хто хотів відкрити власний бізнес. «Курахівський центр місцевого економічного розвитку» розробив 20 бізнес-планів для діючих та новостворених підприємців – переселенців та осіб, котрі повертаються на постійне місце проживання. Громадські активісти надали підтримку місцевому бізнесу – це були бізнес-послуги, пільгова оренда робочих зон та виставкових площ, поширення та комерціалізація знань, консультації. Відвідано найкращі агенції Західної України для практичного обміну досвідом, пов'язано-го з переселенцями.

Продовження проекту – від серпня 2016 року реалізується проект «Інформаційно-консультативне б'юро для ВПО на базі громадської організації «Курахівський центр місцевого економічного розвитку» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Насамкінець – традиційна порада від громадських активістів з міста Курахове: «Не бійтеся брати на себе ініціативу. Чим більше людей займатиметься проблемами переселенців, тим швидше і краще можна допомогти!».

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
КУРАХІВСЬКИЙ ЦЕНТР
МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	ГО «Курахівський центр місцевого економічного розвитку»
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Сергій Запорощенко
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	85612, м. Курахово, Донецька область, вул. Плеханова, буд. 2
КОНТАКТНІ ДАНІ ТА САЙТ ОРГАНІЗАЦІЇ	http://www.kurakhovo.org.ua/ , rozvutok@yandex.ua
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Допомога внутрішньо переміщеним особам з Криму, Донецької та Луганської областей з питань прав, свобод та їх законних інтересів
СУМА ГРАНТУ	69 846 грн. - проект було підтримано в межах проекту «Українська регіональна платформа громадських ініціатив», що адмініструється у Донецькій та Луганській обл. Донецьким КВУ (Загальноукраїнське адміністрування проекту здійснює ГО Центр «Жіночі перспективи») за фінансової підтримки Європейського Союзу. Продовження проекту: Фонд сприяння демократії Посольства США в Україні.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Вересень–грудень 2015 року

12

ШКОЛА СОЦІАЛЬНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ

БАХМУТ, ДОНЕЦЬКА ОБЛ.

Найважливіше завдання децентралізації на суспільному рівні – це активізувати мешканців громади. Важливо проводити реформу не лише у кабінетах влади, але й перенести її на суспільний рівень. І тут на допомогу владі приходять неурядові організації. Вони, як ніхто інший, здатні провести просвітні проекти для населення.

Саме освіта населення і те, яким чином функціонувати у громадах, стала головною метою діяльності Школи соціальної мобілізації, що її створили в Бахмуті – найбільш старовинному місті Донеччини. Тут поступи децентралізації видні чи не найкраще з-поміж усього регіону.

– Ідея нашого проекту – активізувати людей, щоб вони не були замкнуті лише на трикутник «дім–робота–дім», витягнути їх зі звичайного середовища, щоб вони могли активно впливати на владу, – підкреслює Лілія Дудник з Громадської організації «Асоціація «Відродження та розвиток» з Бахмута.

РОБОТА З ТРЬОМА ПРОФСПІЛКАМИ

До речі, сама громадська організація «Відродження та розвиток» була заснована в Горлівці, що нині тимчасово не підконтрольна Україні, але тепер продовжує свою діяльність в Бахмуті задля місцевого розвитку. Організація проводить тренінги для членів територіальних громад, працівників місцевого самоврядування, громадських активістів, представників органів самоорганізації населення та ініціативних груп. Головна мета проведення таких навчальних семінарів – якісно поліпшити можливості участі зацікавлених членів територіальної громади в різних формах народовладдя, ознайомлення з законодавчими актами щодо самоорганізації населення, розгляд успішних прикладів вирішення різних проблем суспільства завдяки самоорганізації.

Сама Лілія Дудник приєдналася до організації приблизно рік тому, відтоді вона задіяна в Школу соціальної активності.

Як наголошує Лілія Дудник, цільовими аудиторіями проекту стали три найбільші профспілки Бахмута: профспілка «Артемівськ Вайнері», підприємства Артемівських кольорових металів та бюджетників.

– Ми влаштовували для них тренінги, – наголошує пані Лілія – Ми показали фільм «Діємо разом». У цій стрічці зібрані успішні практики того, як люди самостійно організовувалися, робили успішні проекти – от хоча б прокладали каналізації.

Після цього тренери розповідали учасникам, чим є інформаційний запит, як дізнатися інформацію від влади, як подати запити.

А наступного дня тренінгу відбувалися практичні заняття.

– Ми ділили людей на групи. В одній групі говорили про маленький парк, який знаходиться поряд із місцем проживання учасників групи. Там був поганий асфальт, не було лавочок. Учасники розглядали, хто може бути відповідальний за цей парк. Чергова група говорила про проблеми біля школи, де знаходиться кіоск з алкоголем, – наголошує пані Лілія.

До речі, пізніше парк зусиллями мешканців відремонтували. «Це сталося завдяки їхній активній позиції», – вказує представниця громадської організації.

МЕШКАНЦІ СПОЧАТКУ НЕ ДОВІРЯЛИ

На семінарах розглядалися питання роботи і менеджменту громадських організацій, розробка, написання, реалізація та оцінка проектів, планування власних ініціатив, робота з органами місцевого самоврядування.

Окрім представників профспілок, на семінари запрошували небайдужих жителів громади, представників громадських організацій, ініціативних груп, внутрішньо переміщених осіб.

– Були консультації, на базі нашого офісу, – вказує пані Лілія. – Люди були в шоці, взагалі не розуміли, хто ми так, вони ставилися до нас з недовірою. Але пізніше почали самі приходити по консультації.

Завдяки проекту, підсумовує пані Лілія, люди почали створювати ініціативні групи, які робили проекти на своїх районах. В організації далі працює інформаційний пункт – він допомагає в розвитку місцевої демократії, з його сприянням мешканці, зокрема, утворюють ОСББ.

І наостанок – традиційна порада від Лілії Дудник: «Не боятися, бути активними, підприємницькими, усвідомленими громадянами. Тільки від нас залежить ситуація в місті, у якому мешкаємо, а відтак і в країні!» – завершує вона.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Громадська організація «Асоціація «Відродження та розвиток»
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Олена Головкина
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	Вулиця Сибірцева, 25, 84500 Бахмут, Донецька обл., Україна Веб-сторінка: http://avtr.com.ua
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Школа соціальної мобілізації
СУМА ГРАНТУ	77800 грн. - проект було підтримано в межах проекту «Українська регіональна платформа громадських ініціатив», що адмініструється у Донецькій та Луганській обл. Донецьким КВУ (Загальноукраїнське адміністрування проекту здійснює ГО Центр «Жіночі перспективи») за фінансової підтримки Європейського Союзу.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Вересень 2015 року – лютий 2016 року.

13

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ — ЦЕ ТЕЖ ЕФЕКТИВНА КОМУНІКАЦІЯ

ГДАНСЬК—ЛЬВІВ

Ефективне використання енергії – ця тема для України стає все більш нагальною, причому як у контексті окремого домогосподарства, так і в контексті всієї держави. Тому в Асоціації «Енергоефективні міста України» вирішили поєднати чиновників і громадянське суспільство, щоб екологічна свідомість ставала не лише частиною звітів, але й громадянської позиції. Результатом проекту стала не лише певна кількість збережених мегаватів, але й діалог між владою й громадським сектором.

– Асоціація «Енергоефективні міста України» має успіхи в освіті муніципальних чиновників, – вказує

Анна Федас з Європейського центру солідарності в Іданську. – Проте разом з Агнешкою Скірру-Новіцькою, СІМ-експертом та в подальшому - керівником проекту від Асоціації, ми звернули увагу на те, що бракує громадського компоненту: як вести діалог, освітні акції, як співпрацювати з третім сектором. І таким чином було сформовано концепцію проекту.

Ідея ініціативи – посилення участі громадянського суспільства у підготовці та моніторингу впровадження політики сталого енергетичного розвитку на місцевому рівні в українських регіонах. Цього разу в проєкті взяли участь п'ять міст із різних областей України: Первомайськ, Вознесенськ (Миколаївська), Миргород (Полтавська), Новоград-Волинський (Житомирська) та Вараш (Рівненська).

Міста-учасники отримали теоретичні навички проведення кампаній з інформування та консультування з громадою щодо Плану дій для сталого енергетичного розвитку (ПДСЕР) – а місто, що підписало Угоду мерів, повинно схвалити на сесії міської ради та згодом що два роки подавати в Об'єднаний Дослідницький Центр Європейської Комісії моніторинговий звіт із пропонуваними корективами.

ДОНЕСТИ ДО СУСПІЛЬСТВА

Отже, метою проєкту стало донесення Плану дій до громади: важливо було вдумливо провести громадські слухання та отримати зворотній зв'язок від громадян.

– Це важливе тому, що в енергетично-екологічних проєктах зазвичай не передбачається навчання представників громадянського суспільства, – підкреслює Анна Федас. – А це дуже важливий компонент. Чиновники, що були учасниками нашого проєкту, у цьому аспекті зробили величезний крок вперед. Скажу суб'єк-

тивно: вони краще дають собі раду, ніж деякі польські гміни.

Як наголошує представниця Європейського центру солідарності, без громадянського внеску і діалогу з громадянами влада не зможе йти вперед.

– Потрібно розвивати співпрацю з третім сектором, з ним варто консулювати різні рішення, адже громадські організації мають багато напрацювань, – додає пані Федас. – Це особливо важливо, коли говоримо про глобальні зміни на місцевому рівні: влада мусить розмовляти з суспільством за допомогою громадського сектора, це має бути продумана кампанія, а не фрагментарні рішення.

ЗАРАЗИТИ ПРИКЛАДОМ

Як додає пані Анна, енергетичні рішення є важливі й тому, що вони повинні впроваджуватися в багатьох сферах.

– В психології існує таке поняття, як «синдром красивого балкону», – пояснює пані Федас. – Якщо у великому будинку з неохайними балконами навіть один мешканець його впорядкує, то й інші раніше чи пізніше це зроблять. І це стосується як позитивних, так і негативних речей.

Тому, за словами пані Анни, енергоефективні рішення повинні розповсюджуватися в школах, у заклади охорони здоров'я, у будівництві тощо.

– Додатковим результатом проекту стало те, що зав'язалася співпраця між містами, які брали в ньому участь. Навіть дуже віддаленими. Неурядові організації перестають бути лише спостерігачем за владою, вони стають її партнером. І це найважливіше – тобто суспільна довіра, – зізнається пані Анна.

ЕТАПИ

Беручи до уваги специфіку різних груп, до яких адресований проект, організатори запросили до навчання коучів, тобто тренерів-наставників, які допомагають цільовим групам краще зрозуміти свої можливості.

– Спочатку, у травні 2016 року, у Гданську пройшло навчання 5 коучів з числа експертів Асоціації, – наголошує Анна Федас. – А відтак до Луцька приїхали по 4 людини з кожного з міст: по 2 – з неурядових організацій, і по двоє чиновників.

Із Луцька учасники привезли «домашнє завдання»: у своїх містах вони мали реалізувати пілотні дії, які були елементами навчання за підтримки коучів.

– Зараз ми на роздоріжжі, думаємо, як реалізувати проект далі, – зізнається Анна Федас. – Чи працювати з тими, які були найкращими, чи далі продовжувати співпрацю з усіма учасниками. Моя відповідь: обидва варіанти. З найкращими розвиватимемо стратегії, але й іншим намагатимемося системно допомагати.

Головний персональний висновок пані Анни – наступний: парадоксально, але українська ситуація після Революції гідності, хоч і важка, проте сприяє кардинальним змінам. На її переконання, у Польщі ситуація зі змінами зараз затрималася: «Тому можливо це ми невдовзі їздитимемо в Україну і вивчатимемо досвід сусідів», – переконана вона.

– Коли ми реалізували проект, ми не виходили з того, що Польща і польські експерти знають краще, – підсумовує Анна Федас. – Зовсім ні. Наше завдання – це заохотити українців, щоб вони самі знайшли своє рішення. Адже немає нічого гіршого, ніж копіювати якусь модель, яка десь була успішною. Ми багато чого навчаємося від українських колег. І коли проводили тренінги в Україні, не використовували безпосередньо польський досвід, а базувалися на капіталі, який є вже існує в Україні.

Його немало – наголошує пані Анна. «Я би радила організаціям іти саме такою дорогою», – підсумовує вона.

ПАСПОРТ	НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Маршалковське управління Поморського воєводства Товариство «Поморське в Європейському Союзі» Асоціація «Енергоефективні міста України» Європейський центр солідарності Німецьке Товариство Міжнародної Співпраці (GIZ)
	АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	Асоціація «Енергоефективні міста України»: вул. Плетенецького 2, офіс 1, м. Львів, 79020, Україна. Веб-сторінка: enefcities.org.ua
	НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Збільшення участі громадянського суспільства у створенні і впровадженні кліматично-енергетичних політик та стратегій в українських містах
	СУМА ГРАНТУ	20 тис. зл. від Товариства «Поморське в Євросоюзі», 7,5 тис. євро від Асоціації «Енергоефективні міста України», Німецьке Товариство Міжнародної Співпраці (GIZ)
	ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Травень–грудень 2016 року

УСПІШНІ ІНІЦІАТИВИ
З ПОЛЬЩІ

1

ІНОЗЕМЦЮ, ВІТАЄМО В ЛЮБЛІНІ!

ЛЮБЛІН

Іноземці в Польщі – це група досить невелика, і можна навіть сказати: «нова». Особливо якщо подивимося на польські регіони, а не на столицю та її передмістя. З іншого боку, цієї групи все більше потребують польські роботодавці: безробіття в Польщі вже два роки поспіль тримається на рекордно низькому рівні, підприємцям бракує рук до праці. Тому число іноземців у Польщі зростає в геометричній прогресії – і це не лише робітники, але й закордонні студенти і навіть школярі. Як у близькому до кордону з Україною Любліні.

«Активно змінюємо наше оточення. На краще!» – цими словами вітає відвідувача веб-сторінка люблінської організації «Homo Faber», тобто «людина, яка творить». Представники організації, яка від 2004 року працює в сфері прав людини, наголошу-

ють, що їхній ідеальний світ – це світ без обмежень, де люди використовують широке коло прав і свобод, здобувають можливість реалізації своїх потреб, як індивідуально, так і колективно.

Тому один з пріоритетів, що реалізує ця організація – це проект «Вітаємо в Любліні», адресатом якого є іноземці.

НАВЧИТИ І НАВЧИТИСЯ

Насправді було два «Вітаємо в Любліні». Перший «Номо Faber» розпочала реалізувати у 2009 році. Його адресатом стали іноземці, які проживають або навчаються в Любліні. У ході проекту громадські активісти хотіли зрозуміти потреби місцевих іноземців, на основі чого розробили концепцію інформацій-

ного пункту і веб-порталу, де можна знайти відповідь на різноманітні питання, які цікавлять іноземців міста.

Інформаційний пункт був запущений наприкінці проекту, у 2011 році. Організація також приготувала рекомендації для місцевих установ і організацій щодо того, як поліпшити життя місцевих іноземців.

Окрім цього, іноземці з активістами вийшли у міський простір на 4 прогулянки Любліном – маршрут проходив через найважливіші управління міста, установи культури, спорту і розваг. Водночас у рамках проекту іноземці мали можливість познайомитися з основами польської мови, культури та історії – з урахуванням місцевих особливостей Любліна.

– Місцем дій нашої організації є Люблінське воєводство – підкреслюють в «Номо Faber». – Чому? Бо це регіон, який сильно постраждав від трагічної історії ХХ століття. На початку століття це був багатокультуровий регіон, проте пізніше він став свідком найжорстокіших випадків масових порушень прав людини через націоналізм, нацизм і комунізм.

Важливим аспектом інтеграції іноземців у міський простір Любліна було те, що в рамках проекту говорилося не лише про проблеми, пов'язані з легалізацією перебування в Польщі – активісти повідомляли також про календар подій Любліна, з інформацією про функціонування міста, фестивалі, події, контакти до важливих установ.

ФОРМУЛА УСПІХУ: СПІВПРАЦЯ З БАГАТЬМА

Завдяки активній праці з іноземцями, яких у Любліні стає все більше, представники організації «Номо Faber» у 2012 році стали членами консультативної ради при мері міста. А від 2014 року, беручи до уваги свої попередні напрацювання, продовжили проект під назвою «Вітаємо в Любліні-2».

У новому втіленні проект продовжує і розвиває попередній. Так, інформаційний пункт для іноземців став надавати індивідуальну підтримку іноземцям у розв'язанні проблем, з якими вони стикаються.

А кількість прогулянок Любліном зросла – з 4 до 20! Прогулянки відбуваються досить незвичайними маршрутами, вони супроводжуються майстер-класами з основ польської мови, культури та історії.

З нового – у рамках проекту розробляється додаток про Люблін на смартфони з інформацією для іноземців.

Організація продовжує моніторинг громадських інституцій з точки зору їхньої доступності для іноземців. Моніторинг охоплює не лише установи, що безпосередньо займаються легалізацією іноземців, але й такі місця, як наприклад Управління міського транспорту чи соціального страхування.

Як наголошує Анна Домбровська, організації вдалося натиснути на місцеву владу – і в міському управлінні на постійно з'явилася людина, відповідальна за контакти з іноземцями. Ця людина працює в місцевій адміністрації і після закінчення проекту.

– Усе почалося з 2009 року, коли в «Номо Faber» почав діяльність пункт з надання допомоги іноземцям, – Пояснює Анна Домбровська. – Протягом двох з половиною років ми допомагали у юридичних питаннях і щоденних справах, а оскільки іноземці є такими самими користувачами послуг місцевого самоврядування, то ми вирішили, що і в місцевій адміністрації повинна працювати людина, що знається на специфіці оформлення різноманітних процедур іноземцями. Усе для того, щоб не ізолювати цієї, досить великої частини мешканців Любліна.

Як підкреслює Анна Домбровська з «Homo Faber», організація розробила багатомовний «Інформатор» для іноземців.

– Це видання є плодом бажання допомогти, – вказує вона. – Це теж плід співпраці «Homo Faber» з кількома ключовими гравцями в суспільному житті. Адже інтеграція іноземців є завданням не лише неурядових організацій. Для нас доброю новиною було те, що свою роль і внесок у цьому процесі бачать польський омбудсмен або головне управління регіональної поліції провінції. На нашу думку, тільки спільна стратегія прийняття мігрантів стане формулою успіху.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Асоціація «Homo Faber» (Stowarzyszenie Homo Faber)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Анна Домбровська
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	Stowarzyszenie Homo Faber, ul. Orla 5/13, 20-022 Lublin, Польща Веб-сторінка: www.hf.org.pl
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	«Вітаємо в Любліні – Інтеграція іноземців» і «Вітаємо в Любліні – 2»
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	У різні роки проекти фінансувалися з Європейського фонду інтеграції громадян третіх країн, державного бюджету Польщі, з дотації міста Люблін та за рахунок коштів, отриманих від Фонду Стефана Баторія.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Проект «Вітаємо в Любліні» був запущений в липні 2009 року і завершився в грудні 2011 року. Проект «Вітаємо в Любліні-2» розпочався у 2014 році і триває досі.

2

РАДА І ФОРУМ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

ЛЮБЛІН

Від входу в браму Гродзьку для багатьох гостей Любліна розпочинається знайомство з цим містом – найбільшим осередком сходу Польщі. Навесні 2006 року в однойменному осередку „Brama Grodzka – Teatr NN” з’явився Форум культури простору. Цей вид культури існував у Любліні ще до моменту злиття організації „Brama Grodzka” з театром: люди, які були стрижнем цих організацій, уже намагалися ввести позитивні зміни в культурний ландшафт Любліна – у рамках різноманітних геппенінгів «обігрувалися» такі місця, як-от стара Єврейська частина чи Середмістя Любліна.

«ЩОБ ЛЮБЛІН ТІШИВ ОКО»

Ідея Форуму культурного простору з'явилася в 2005 році – її суть полягала в тому, що утворювалася площадка для обміну думками та поєднання пропозицій влади і з думкою суспільства щодо того, як покращити культурний ландшафт у Любліні. Народилася ідея в середовищі люблінських урбаністів, зокрема одним з авторів є Ромуальд Дилевський – відома в місті людина, оскільки він є автором першого післявоєнного плану Любліна.

Форум було запропоновано організувати осередкові „Brama Grodzka – Teatr NN” – адже організацію сприймали як місцеву неупереджену установу, що професійно займалася з міською культурою. Спочатку форум мав форму зустрічей, у ході яких влаштовувалися різні формати співпраці з міською радою. Тоді ж за посередництвом інтернету помислодавці ініціативи впровадили щоденний обмін інформацією та думками у Всемережі.

У 2011 році Форум культурного діалогу був формалізований – за рішенням місцевої влади його закріпили за міським самоврядуванням, відтак мер міста створив Раду культурного простору на правах консультативного органу.

Варто зазначити, що нині немає ієрархічної залежності між Форумом і Радою. Це – два різні органи, які мають різні функції в системі. Наприклад, оскільки до складу Форуму входять представники багатьох неурядових організацій, вони контактують між собою і завдяки Форуму розпочинають співпрацю та реалізують різноманітні проекти.

«МІСЦЯ ДЛЯ ТЕБЕ»

Рада – це досить формальний орган, це такий собі офіційний посередник між громадянським суспільством і владою. Представники цієї структури пишуть офіційні листи меру, проте тематика формується на основі дискусій на Форумі. Отже, реальним «двигуном» діяльності є Форум.

Так, на початку грудня 2015 року Управління міського зеленбуду попросило Форум провести консультації щодо парків у центральній частині Любліна. З консультацій народилася міська ініціатива «Місця для тебе».

Задум простий: знайти забуті, занедбані міні-скверики і вдихнути в них нове життя, змінити їхній вигляд, відновити. На переконання авторів ініціативи, справжня культура розкривається саме в деталях, на рівні міського простору, міських «меблів» з їхніми «користувачами». Тому важливо було розвинути невеликі плями-скверики, загублені на великих площах: між тим, вони нерідко бували єдиним місцем довкола, де можна було посидіти, відпочити і поспілкуватися у відносній тиші.

Під час реалізації цієї ініціативи виникла група з 5–6 експертів – вони були волонтерами Форуму, які спільно зі співробітниками Міського зеленбуду брали участь у зустрічах і обговоренні деталей реалізації від грудня 2015 року до червня 2016 року. Були представлені первісні пропозиції щодо проектів у вигляді візуалізації, планів і описів, а відтак обговорювалися переваги та недоліки кожної з пропозицій, пропонувалися нові ідеї, досліджувалися можливості і обмеження в реалізації кожної з заявок.

Автори ініціативи наголошують: «Ми хочемо, щоб Люблін тішив око, щоб в місті було приємно чекати автобуса, читати книгу або зустрічатися з друзями».

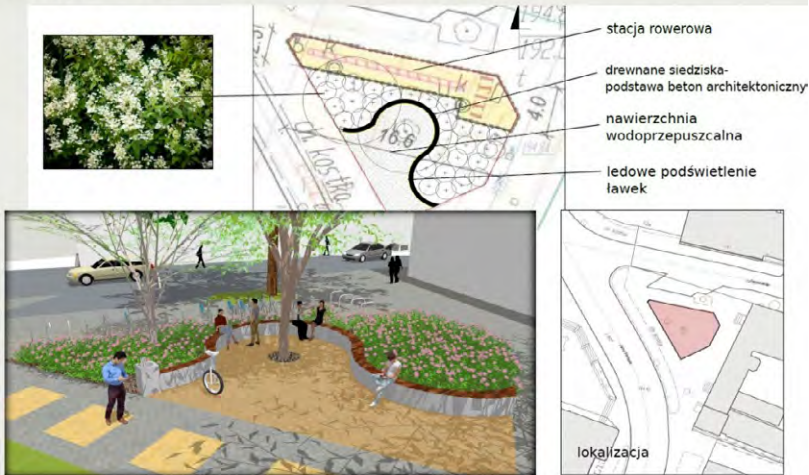
НЕ ЛИШЕ МІСЬКИЙ, АЛЕ Й КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР

У 2014 році, за активної участі Ради і Форуму культурного простору в Любліні відбувся Рік Ян Гейла. Ян Гейл – це легендарний данський архітектор і консультант міського ландшафту Копенгагена. Його кар'єра зосереджувалася на поліпшенні якості життя в містах почерез переорієнтацію міського простору на потреби пішоходів та велосипедистів.

Данець у рамках «свого» року також відвідав Люблін – хоча спочатку організація не планувала його приїзду: просто побоювалася, що це дорого коштуватиме (була навіть ідея провести «Рік Яна Гейла без Яна Гейла»). Але пізніше вирішили звернутися до відомого архітектора, і він радо погодився приїхати.

Для люблінян Рік Яна Гейла став своєрідною мобілізацією, містяни активно дискутували про нові напрямки розвитку культурного простору міста. Тоді утворилася група «Пішохідний Люблін», постав проект «Місто для людей». На лекцію легендарного данського архітектора в Любліні у жовтні 2014 року зі-

Projekt zagospodarowania terenu zieleni publicznej "Miejsce dla Ciebie" - fragment ulicy Hempla

бралися близько 800 людей спільно з представниками місцевої влади.

Від того моменту люблінський проект пішохідного «Міста для людей» живе: так, у квітні 2016 року в рамках ініціативи мала місце зустріч, названа «Усе це робимо заради грошей». Містянам розповідали про переваги пішохідного переміщення Любліном і того, скільки місцевий бюджет заощаджує на пішохідних зонах.

І наостанок: на питання про те, яку пораду дати авторам місцевих ініціатив, координатор Форум культурного простору Марцін Сквишпек відповідає:

«Тема культурного простору об'єднує людей і дозволяє їм більше дізнаватися один про одного. Безперечно варто починати такі проекти, які: 1) пов'язані з чимось, що турбує місцевих мешканців; 2) є сміливими і передбачають значні зміни; 3) вимагають розвитку або здобуття нових знань, потребують зовнішньої підтримки – наприклад, з боку авторитетних людей».

Навколо такої ініціативи можна задіяти людей, навчити їх чогось. Не варто боятися того, що первісної цілі не завжди можна досягнути з першого разу – але наслідком реалізації такої ініціативи будуть досвідчені і навчені чогось представники місцевої громади, які будуть краще підготовані до подальших дій. І можливо, у майбутньому вони самостійно зможуть досягнути цілі.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ:	Рада і Форум культурного простору (Rada i Forum Kultury Przestrzeni)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Марцін Скшипек – координатор Форуму культурного простору Ян Камінський – голова Ради культурного простору
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ:	Рада: Pl. Łokietka 1, Lublin 20-109, Польща Форум: ul. Grodzka 21, Lublin 20-112, Польща. Веб-сторінка: www.fkp.ulublin.eu
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	Громадська діяльність, безкоштовно. Єдина постійна робота, пов'язана з ініціативою, це Марцін Скшипек, що працює в організації „Brama Grodzka – Teatr NN”. Його обов'язки включають координацію Форуму.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Безстроково. Форум працює з 2005 року, Рада з 2011 року.

3

НАВІЩО І КОМУ ПОТРІБНА БІБЛІОТЕКА?

ГЛОГУВ, НИЖНЬОСИЛЕЗЬКЕ ВОЄВОДСТВО

«Кому потрібна бібліотека?» – плакат із таким написом з'явився на початку 2015 року в містечку Глогув на заході Польщі. Мешканці маленького містечка злякалися: невже громадську бібліотеку в їхньому місті хочуть закрити? Але це був початок проекту бібліотеки, яка вирішила провести громадські консультації з мешканцями на тему самої себе. Бібліотека запланувала розбудовуватися, і хотіла зробити це в контакт з місцевим населенням. І щоб стимулювати діалог, використала такий, дещо провокаційний хід.

І вже в березні 2015 року під час зустрічі з актором Ольгердом Лукашевичем у залі бібліотеки вивішено плакати з наклейками. На наклейках можна було прочитати назви послуг, доступних в бібліотеці.

ці: взяти книгу, зустрічі з авторами, кіно напрокат, комп'ютерні курси, доступ до Інтернету, дискусійний клуб, спортивні заняття. Бажаючи брали участь у голосуванні за ці послуги. Завдяки цьому у бібліотеці склали вступну картину того, що від неї найбільше очікують відвідувачі.

Поряд можна було записати пропозиції, які хотіли би бачити в бібліотеці – читачі просили більше преси, авторських зустрічей, занять з іноземних мов чи навіть йоги!

ПОПЕРЕДНІ ПІДСУМКИ ЕКСПЕРИМЕНТУ

Отже, таким чином бібліотека дізналася про потреби власних відвідувачів. А вони наголошували, що бібліотека – це не тільки і не стільки читання книжок, як хороша атмосфера, естетика, кондиціонер, кавоварка, більш широкий спектр послуг. Якщо говорити про послуги: говорилося про доставку додому книг для людей з обмеженими можливостями, покази мод, наукові зустрічі, спортивні заходи, зустрічі з авторами.

Водночас у рамках громадських консультацій встановлено, що бібліотека є місцем різних послуг. Працівники бібліотеки були позитивно вражені, що її відвідувачі піклуються не лише про власні потреби, але й говорять від імені тих людей, яких не було на зустрічі: ідеться про людей з обмеженими можливостями, вони хочуть говорити на різні питання, мають можливість вирішувати справи, потребують контакту з людьми.

ЗАПИТАННЯ ДО УЧНІВ

Бібліотека провела окремі консультації з наймолодшими – учнями останніх класів шкіл. Консультації з ними виглядали таким чином: спочатку знайомство, з урахуванням місця проживання, відвідування бібліотеки, того, як заповнити новий простір в бібліотеці.

Відтак молодь спільно малювала карту свого району, враховуючи ті місця, які вона найчастіше відвідує: це були магазини, спортивні майданчики, місця швидкого харчування, дитячий майданчик, кінотеатр, галерея, будинки, в яких вони

живуть, зустрічаються і разом дивляться фільми.

Відтак відбувалася екскурсія бібліотекою: учні ходили навколо бібліотеки, розділені на невеликі групи. Кожна група під керівництвом бібліотекаря мала завдання символічно прикрасити частину бібліотеки. Мета завдання полягала в тому, щоб учні оздобили бібліотеку так, як би вони хотіли, щоб вона виглядала.

І що ж вийшло? – Учні, наприклад, запропонували «веселу коміксну кімнату» – розважальне приміщення, з зображеннями у стилі коміксу, з кавою та напоями, Wi-Fi, диванами, пуфами, журнальними столиками, телевізором. Це приміщення мало би стати місцем зустрічей, відпочинку, виконання домашнього завдання, перегляду фільмів, розмов, читання тощо.

Учні також запропонували ігрову і музичну кімнати – там повинні були б знаходитися такі меблі, які можуть змінювати розташування, диван, консолі, Play Station, ігри тощо.

Були також пропозиції створення приміщення із пастельними кольорами, м'яким килимовим покриттям, на стінах якого знаходилися б фотографії Глогува, більярдний стіл; відтак пропозиції тренажерного залу та залу для мистецтва, стіни якого давали б художнє натхнення, де був би акваріум.

ВИСНОВКИ: М'ЯКО Й ЗАТИШНО

Таким чином, напередодні перебудови бібліотека зробила колосальну роботу з найрізноманітнішими категоріями своїх відвідувачів, з акцентом на школярів, проте завдяки цьому створила концепцію свого розвитку. Відвідувачі захотіли мати в бібліотеці власний, зручний простір, з м'якими й приємними меблями, у ньому повинно було стати по-домашньому затишно. Додатково цей простір повинен мати атмосферу: відвідувачі вказували, що хочуть мати музику тихо в фоновому режимі, світлі відтінки. Найголовніше, без чого важко уявити собі сучасну бібліотеку – це наявність швидкого Wi-Fi, бо «без Wi-Fi немає життя». Одна з цікавих пропозицій – стенд для обміну ідеями, де можна писати пропозиції, власні і роздуми на тему пропозицій інших, міні-кафе, місце для перегляду фільмів.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ:	Міська громадська бібліотека ім. Галла Аноніма в Глогуві (Miejska Biblioteka Publiczna im. Galla Anonima w Głogowie)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Ізабелла Овчарек, директорка бібліотеки
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ:	ul. Jedności Robotniczej 15, 67-200 Głogów, Польща Веб-сторінка: www.mbp.glogow.pl
СУМА ГРАНТУ	Дотація 10 000 zł. від Фонду розвитку інформаційного суспільства
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Від лютого до грудня 2015 року.

4

ГРОМАДСЬКІ КОНСУЛЬТАЦІЇ ЩОДО ПЕРЕБУДОВИ ВУЛ. КАВЕНЧИНСЬКОЇ

ВАРШАВА

Кавенчинська – одна з давніх вулиць польської столиці, причому донедавна найстаріша в усіх розуміннях: як історичної спадщини, так і стану інфраструктури. Вулиця знаходиться не в самому «туристичному» центрі міста, а в районі Прага-Північ це найстаріший, але водночас один із найбільш проблемних районів столиці) – можливо, це «геополітичне» розташування і стало вирішальним в тому, що вулицю відновили не в першій черзі. А дарма: на відміну від переважної більшості туристичних принад Варшави, зруйнованих у роки Другої світової війни і відбудованих зойно після неї, тутешні пам'яткають царську Росію. Відстоювати минуле і сучасність, за допомогою місцевої влади та норвезького гранту, стали мешканці вулиці.

КОНСУЛЬТАЦІЇ СТИМУЛЮЮТЬСЯ САМОВРЯДУВАННЯМ

План перебудови вулиці Кавенчинська – це частина ширшого проекту, який реалізовувався польською столицею у 2010 році. Тоді Центр соціальних комунікацій міста Варшава здобув норвезький грант (The EEA Grants and Norway Grants, інструмент, що надається Норвегією як допомога 16 державам-членам ЄС, зокрема Польщі), метою якого було зміцнення участі місцевих мешканців у влаштуванні міста.

Кожен з районів столиці сам визначався з тим, щодо чого консультуватимуться самоврядувальники і мешканці. Так, райони міста проводили громадські консультації щодо влаштування парків, велодоріжок тощо. Район «Прага-Північ» вирішив провести консультації стосовно перебудови вулиці Кавенчинська.

Чому? – «Прага-Північ» є досить старим районом польської столиці, перебудови в ньому тривали віддавна. Як підказує Аґата Урбанік з Фонду «Поле діалогу», яка брала активну участь у консультаціях 2010 року, під час попередніх перебудов у цьому районі нерідко виникали конфлікти з місцевими мешканцями, отже варто було би прислухатися до їхньої думки і включити їх у процес прийняття рішень. Окрім того, перебудова вулиці є дуже конкретною темою для мешканців, щодо якої вони можуть поділитися власними спостереженнями.

«ЗАОХОТИТИ ЯКНАЙБІЛЬШЕ ЛЮДЕЙ»

– Робота над консультаціями продовжувалася від 11 жовтня до 19 листопада 2010 року. Процес проходив таким чином, щоб заохотити до перемовин якомога більше людей, щоб вони поділилися своїми думками в дискусії про майбутнє вулиці Кавенчинської – розповідає Агата Урбанік.

Метою організаторів було не лише повідомити потенційних учасників про можливість висловлюватися в рамках консультацій, але передусім заохотити мешканців безпосередньо взяти участь в обговоренні.

Тому ініціативна група, до якої входила, зокрема, пані Агата і студенти-соціологи, безпосередньо на вулиці запитували мешканців та повідомляли їх про консультації.

– Це була інформація для населення, ми питали мешканців і бувальців цього району про враження від користування вуличною інфраструктурою, – наголошує Агата Урбанік. – Ми також збирали дані, щоб повідомляти зацікавлених людей про хід консультацій. Зібрали тоді кілька десятків контактів.

«НЕПРОСТА ВУЛИЦЯ»

Черговим етапом було дослідження, метою якого було дізнатися про контекст вулиці.

– Це непроста вулиця – усміхається пані Урбанік. – Вона стоїть дещо окремо на карті району, вона відділена від інших, зокрема, трамвайною лінією. Це трикутник, який ми хотіли краще пізнати.

Для кращого осмислення усіх контекстів вулиці Кавенчинської ініціативна група провела індивідуальні інтерв'ю з громадськими діями, активність яких так чи інакше пов'язана з цією територією (наприклад, досить активне в цьому районі Празьке товариство «Міхалув»). Як наголошує пані Урбанік, було проведено понад 20 глибинних інтерв'ю, під час яких докладно обговорювалися проблеми, з якими зустрічаються жителі вулиці. Розмови були проведені з такими місцевими установами, як-от: місцева школа, виш – Вища школа менеджменту, «Карітас Варшава-Прага», будинок соціальної допомоги, але також перукарня, пункт ксерокопії, паб, лакофарбовий завод, спортивно-оздоровчий комплекс району, базиліка Найсвятішого Серця Ісуса – усі ці та інші організації об'єднані тим, що знаходяться на вулиці Кавенчинській.

Черговий етап після консультацій – це майстер-класи з зацікавленими людьми: місцевими мешканцями, активістами, організаціями, чиновниками. Мешканців намагалися вибирати з різним віком і досвідом, а чиновників та активістів – таких, які мають досвід і можуть щось показати в контексті містобудування.

Була також організована прогулянка цієї території з товариством «Міхалув» – це епізод мав надихнути учасників майстер-класів.

– Люди небагато знають, які можуть бути можливості перебудови вулиць, скажімо, приклади з інших міст і країн, – наголошує Агата Урбанік. – На майстер-класи з мешканцями ми приготували матеріали про те, як виглядають інші вулиці у Варшаві, мешканці побачили можливості.

Весь цей час ініціативна група перебувала в контакті з районним управлінням: «Важливо, щоб люди, які є стороною процесу, мали швидкий обіг інформації, щоб нічого їх неприємно не дивувало» – підкреслює представниця Фонду «Поле діалогу».

Так само, як додає вона, досвідчені чиновники з місцевої адміністрації мають великий досвід, проте можуть недобачати певних речей, про які скажуть мешканці. Важливо обмінюватися цією інформацією, проте важливіше – щоб ані одні, ані інші не почували себе некомфортно, щоб у них не складалося враження, що з них намагаються зробити некомпетентних людей.

– Для цього ми пояснювали, що це не відсутність компетентності, просто маємо справу з людьми з іншим досвідом, – вказує Агата Урбанік.

Як додає, особливу увагу теж треба присвятити тому, щоб сторони діалогу не відчували фрустрації: таке відчуття часто проявляється в подібних перемовинах, люди можуть мати враження, «що щось не має сенсу», мовляв, завиські бордюри чи не той вид бруківки.

Важливо таких людей переконати, що варто почути один одного.

У фінальний зустрічі під час консультацій 2010 року взяли участь різні групи. Тоді оголошено всі зібрані постулати з обґрунтуваннями. Після обговорення постулатів відбулося голосування, пропозиції могла оцінити кожна людина – мешканець Варшави. 11 листопада результати консультацій були представлені в громадському просторі, після меси перед місцевою базилікою.

ДИТЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ – ПОЛЕ ДІАЛОГУ

Після представлення результатів консультацій 2010 року справа не закінчилася. Консультації з мешканцями тривали далі, мешканці були активними в наступні роки. Остаточню вулицю перебудовано 2013 року.

У 2011 році ініціативна група консультацій стала кісткою Фонду «Поле діалогу», який працює досі.

Наостанок – порада від Агати Урбанік тим, хто хотів би провести консультації у своєму населеному пункті чи районі:

– Громадські консультації варто реалізувати в тісному порозумінні з владою і мешканцями, – наголошує вона. – Треба брати до уваги різні суспільні групи. З усіма учасниками важливо на самому початку визначити, чого вони очікують від процесу. Ми чітко проговорили принципи, на що саме мають вплив мешканці: консультації не стосувалися перебудови старих будинків чи трамвайної колії.

Протягом консультації мешканці почали наголошувати, що частина будинків знаходиться в поганому стані – ми повідомили про це в остаточному рапорті, проте відразу вказали, що розмовляємо про інші конкретні теми, наприклад, бруківку, хід вулиці тощо. Інша річ – з владою маємо нерівні сили, треба врівноважити це детальною інформацією про етапи, принципи і перебіг консультацій.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Інститут соціології Варшавського університету і Фонд «Поле діалогу» (громадські консультації відбулися ще до того часу, як організація була офіційно заснована, однак в рамках консультацій утворився кістяк Фонду)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Агата Урбанік і Марта Островська
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	Фонд «Поле діалогу»: ul. gen. W. Andersa 13, 00-159 Warszawa, Польща Веб-сторінка: www.poledialogu.org.pl
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Громадські консультації з модернізації вул. Кавенчинської (Варшава)
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	Консультації відбувалися в рамках ширшого проекту, проведеного Центром соціальних комунікацій міста Варшава. Проект називався «Зміцнення механізму громадської участі в місті Варшаві». Проект був реалізований за підтримки Норвезького фінансового механізму (The EEA Grants and Norway Grants) – це інструмент, що надається Норвегією як допомога 16 державам-членам ЄС.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Перші громадські консультації відбувалися від 11 вересня до 19 листопада 2010 року. Модернізація вулиці остаточно була проведена в 2013 році.

5

КЛУБОКАВ'ЯРНЯ З ГРОМАДСЬКОЮ МІСІЄЮ

ВАРШАВА

«Життя прекрасне» – так називається клубокав'ярня у Варшаві, господарями якої є люди з аутизмом. Це – перше подібне місце в країні, у додатку воно молоде, відкрилося 21 березня 2016 року.

У ЧОМУ ЗАКОН НЕДОСКОНАЛИЙ І В ЧОМУ МОЖЕ БУТИ ВИХІД?

Через лічені дні після відкриття клубокав'ярні «Життя прекрасне» у її приміщенні відбулася дискусія про активізацію людей з аутизмом. Захід приурочено Всесвітньому дню усвідомлення аутизму, який встановлено на 2 квітня. Спершу співробітни-

ки клубовав'ярні розповіли про те, як відчують своє функціонування у суспільстві, який мають досвід роботи і надії на майбутнє.

Відтак темою розмови стала соціально-економічна інтеграція людей з аутизмом. У ній взяли участь представники установ, що займаються питаннями соціальної інтеграції, а також представники бізнесу та неурядових організацій, що займаються питаннями зайнятості людей з обмеженими можливостями.

Учасники наголосили, що законодавство не сприяє працевлаштуванню людей із обмеженими можливостями, особливо якщо мова йде про малі підприємства, вказали теж на невизначеність сучасного польського ринку праці.

У ході дискусії багато разів вказували на зайнятість людей з обмеженими можливостями, які вирішили увійти на відкритий ринок праці – саме за таким прикладом діє клубовав'ярня «Життя прекрасне». Окрім відкритого ринку праці, у Польщі існують заклади професійної активізації (про один із них, у містечку Нова Сажина, розповідаємо в нашій збірці).

На думку дискусійників, потрібно розглянути створення змішаної моделі або соціальних кооперативів, створених людьми з обмеженими можливостями. Такі структури можуть працювати на локальному ринку в тісній співпраці і з місцевими підприємствами.

До речі, на думку деяких учасників дискусії, легше працювати і створю-

вати фірми, які наймають людей з обмеженими можливостями, у малих містах, аніж у великих. В останніх, як підказує досвід громадських діячів, більше адміністративних бар'єрів, бюрократії, і довгий час очікування на рішення.

«МІСЦЯ ДЛЯ ТЕБЕ»

Для того, щоб відкрити клубокав'ярню «Життя прекрасне», Фонд «Ergo Sum» взяв спеціальний кредит для громадських організацій у розмірі 100 тисяч злотих. «Ergo Sum», заснований у травні 2013 року, займається професійно допомогою людям з різноманітними формами аутизму.

Окрім цього, Фонд «Ergo Sum» реалізує пілотний проект «Посли суспільного підприємництва» – його мета полягає в розробці та підготовці до реалізації маркетингових зв'язків між лідерами соціального підприємництва та представниками різних сфер бізнес-середовища. Через них привертається увага потенційних клієнтів до інформації, що соціальні підприємства пропонують продукцію і послуги на високому рівні, а купувати у них – це також допомагати виконувати конкретні соціальні цілі.

Ідею відкриття клубокав'ярні виношували 9 місяців, кредит покрити витрати на ремонт і адаптацію приміщення, а також перші зарплати. Частину грошей організація отримала в рамках краудфандінгу – довго не могли знайти приміщення, додаткові видатки з'явилися під час навчання майбутніх працівників.

– Навчаючи працівників, ми поставили запитання: як реагувати, коли клієнт нечемно поводитиметься чи кричатиме, адже люди, які страждають на аутизм, особливо чутливі до різних подразників, у тому числі звукових. Саме тому ми зробили спеціальну, додаткову кімнату тиші, для заспокоєння, – розповідає Александра Смеречинська з Фонду «Ergo Sum».

І в цьому саме місія клубокав'ярні: забезпечити умови для соціальної, професійної та культурної діяльності як для тих, хто має аутизм, так і для їхніх опікунів.

З іншого боку, як вона підказує, аутисти дуже добре виконують повторювані дії, наприклад, у професіях, що вимагають виняткової терплячості. Під час занять майбутні офіціантки і офіціанти не лише вчилися того, як управляти командою і тримати в закладі порядок. У рамках інтеграційних занять вони теж знайомилися один з одним, вивчали свої сильні і слабкі сторони. Для цього проводилися спеціальні заняття в групах і в парах.

У клубокав'ярні працює до десятка людей, кожен аутист має асистента. Є також професійний психолог. До речі, головою кухні є Майя – уйгурка з Киргизстану. Завдяки Майї в «Життя прекрасне» можна спробувати страв із Центральної Азії. Вегетаріанських!

НЕ ЗУПИНЯТИСЯ НА КЛУБКАВ'ЯРНІ

У жовтні 2016 року Фонд «Ergo Sum» відкрив чергове після «Життя прекрасне» місце, де працюють аутисти: поліграфічну майстерню «LibreSum». Фонд задав тенденцію в розвитку робочих місць для дорослих, які живуть з аутизмом.

У «LibreSum» у першу чергу можна надрукувати видання з низьким накладом: як-от звіти, каталоги, навчальні матеріали і брошури. Девіз поліграфічної майстерні: «Якщо хочете щось надрукувати, зробіть це дешево і з громадською користю».

Для неурядових організацій – спеціальні ціни.

А кав'ярня «Життя прекрасне» – хоч і єдина, якою управляють люди з аутизмом, не єдина з громадською місією в Польщі. У столиці країни є також кав'ярні «Czerwony Rower» і «Też Chcemy Wyć», де працюють люди з обмеженими інтелектуальними можливостями, вихованці дитячих будинків, бездомні. У Щецині в кав'ярні «Біла фонтану» працюють люди після психічних криз. Такими закладами загалом опікуються неурядові організації.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ:	Фонд «Ergo Sum» (Fundacja Ergo Sum)
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ:	ul. Literacka 15C m. 35, 01-864 Warszawa, Польща Веб-сторінка: www.fundacjaergosum.pl
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	Громадська діяльність, кредит для громадських організацій, прагнення до самоопукності.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Фонд діє з 2013 року, клубкав'ярня і поліграфічна майстерні – від 2016 року.

6

ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВИЙ БЮДЖЕТ

КОНІН, ВЕЛИКОПОЛЬСЬКЕ ВОЄВОДСТВО

Більшість мешканців міста Коніна на заході Польщі – жінки. Водночас вони досить слабо представлені в органах місцевого самоврядування чи в дирекціях місцевих фірм (в останній категорії на 9 чоловіків трапляється лише одна жінка!). У стратегічних документах міста нечасто звертається увага на категорію статі. Натомість на проблему звернули увагу місцеві діячі і розробили свої пропозиції щодо зміни ситуації.

У місцевому Фонді «На повний голос» вказують: у Коніні жінки переважають у вікових групах вище 40 років. У віковій групі 40–44 років у місті жінки становлять 51%, відтак цей відсоток зі зростанням віку мешканців тільки збільшується. У групі 80–84 років 63% – це жінки.

Конін – не винятковий з цієї точки зору в Польщі і загалом у Центрально-Східній Європі. Демографічна ситуація в регіоні аналогічна, жінки зазвичай живуть довше від чоловіків. У Польщі в середньому співвідношення жінок і чоловіків у віковій групі 80–84 років складає 66% проти 34%.

– Тому ми вирішили дослідити те, як місто реалізує соціальну політику і наскільки вона відповідає потребам мешканок і мешканців, – вказує Сильвія Франковська з Фонду «На повний голос».

ОЧЕВИДНЕ, ЩО НЕ Є ПОМІТНИМ

Аналізуючи бюджет і стратегічні документи міста, організація використовувала досвід інших громад Польщі. Як вказують в організації «На повний голос», тема гендерно чутливого бюджету в країні стає все більш знаною (особливо у великих містах: Гданськ, Лодзь, Познань – їхній досвід використовували в Коніні), хоча чимало ще треба зробити.

– Ми почали від дискусії про рівні можливості в соціальній політиці, – наголошує Сильвія Франковська. – Говорили про рівні можливості, права і потреби жінок. Завдяки нашим зусиллям у свідомості багатьох людей, головним чином державних службовців, тема нерівних можливостей жінок і чоловіків взагалі почала існувати.

Як указує Сильвія Франковська, відсутність уваги до гендерно чутливої тематики призводить до нерівних можливостей на ринку праці для жінок і чоловіків, до низького рівня участі жінок у політичному та суспільному житті Коніна.

СТРАТЕГІЧНІ ПЛАНИ МІСТА – НА ЩО ВАРТО ЗВЕРНУТИ УВАГУ

Звісно, відразу змінити ситуацію не вдасться. Однак головним результатом проекту став рапорт організації на основі проведення моніторингу. У документі аналізується ситуація в Коніні з точки зору різноманітних аспектів (економічних, суспільних, політичних), а також те, яким чином місцева влада бачить розвиток міста – на основі стратегічних планів, розроблених чиновниками.

Рапорт був утворений у співпраці, зокрема, з міськими органами влади – вони допомагали організації отримати бюджетні дані і стратегічні документи. У співпраці з Вищим державним професійним училищем м. Коніна був організований семінар: «Жінки на ринку праці – перспективи і виклики». У розробленні методології та інструментів дослідження організації допомагали фахівці.

У рапорті, зокрема, аналізується ситуація жінок у 2009–2014 роках. Так, якщо подивитися на безробіття серед мешканців міста, то з-посеред усіх безробітних від 51% до 56% були жінки. Більш того, безробіття серед жінок є глибшим (57% жінок – це так звані довгострокові безробітні). Можливості працевлаштування жінок значно зменшуються в той час, коли вони є матерями-одиначками: у групі безробітних одиноких батьків частка жінок становить аж 92%!

«Хоча мешканки Коніна загалом краще освічені, це не гарантує їм кращої позиції на ринку праці. Серед безробітних жінок, зареєстрованих в Окружному управлінні працевлаштування в Коніні, випускниці вишів склали 74%», – дізнаємося з рапорту.

Це – реальна проблема, її корінь полягає у відсутності спеціально продуманої стратегії міста в плануванні політики щодо рівних шанс жінок і чоловіків. Тому неурядовці пропонують місцевій владі вжити заходів щодо поліпшення становища жінок на ринку праці.

Як це зробити? – Наприклад, заохотити жінок здобувати кваліфікації з технічних спеціальностей, надавати фінансову підтримку тим установам, які реалізують продуману стратегію рівності між жінками та чоловіками.

ПЕРШИЙ ПРОЕКТ

Для Фонду «На повний голос» проект щодо гендерно чутливого бюджету став першим великим проектом, який реалізувала ця організація. Вона молода, діє від 2014 року.

– Це перший крок. Ми далі докладаємо зусиль щодо впровадження політики

рівних можливостей в Коніні, – наголошує Сильвія Франковська. – Наші подальші кроки носять, у першу чергу, освітній характер. У школах потрібно звернути значно більшу увагу на гендерні стереотипи, у сфері місцевого самоврядування – переконати чиновників, що проблема дискримінації за ознакою статі справді існує і впливає на нашу дійсність. Ми маємо намір продовжувати збирати дані про дискримінацію за ознакою статі, їх представляємо на веб-сайті Фонду.

Представниця організації зазначає: реалізація проекту досить сильно вплинула на поліпшення компетентності дослідницької групи з самого фонду. Активісти навчилися, зокрема, того, як аналізувати і здобувати дані, яким чином побудований місцевий бюджет, як реалізується місцева соціальна політика. У той же час за допомогою Фонду чиновники та експерти більше дізналися про рівні можливості статей.

І насамкінець – порада від Сильвії Франковської для організації, що хотіла б реалізувати подібний проект:

– Якщо ви бачите яку-небудь проблему, це не означає, що інші теж її бачать. Тому найголовніше – це говорити з іншими, дізнатися про їхній досвід і розуміння проблем, які для Вас можуть здаватися очевидними, – підкреслює вона.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Фонд «На повний голос» (Fundacja „Pełnym głosem”)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Сильвія Франковська
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	Fundacja „Pełnym głosem”, ul. Wiechowicza 3/34, 62-510 Konin, Польща Веб-сторінка: pelnymglosem.pl
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	«Гендерно чутливий бюджет – конінська ініціатива» (Budżet wrażliwy na płeć – inicjatywa konińska)
СУМА ГРАНТУ	PLN 56 844,00, програма «Громадяни для демократії», фінансована з Фондів Європейської економічної зони
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Жовтень 2014 – грудень 2015 р.

ПРОФЕСІЙНА АКТИВІЗАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

НОВА САЖИНА, ПІДКАРПАТЬСЬКЕ ВОЄВОДСТВО

Якщо запитати людину на інвалідному візку про те, чого вона найбільше хоче, значна частина відповість: «Працювати». Допомогти у професійній активізації людей з обмеженими фізичними можливостями в Польщі допомагають Заклади професійної активності, які нерідко знаходяться у великих містах. Але зараз завітаємо до малого – міста Нова Сажина на Підкарпатті, де подібна установа діє від далекого 2005 року.

Заклад професійної активності у Новій Сажині – це перший великий проект Товариства «Добрий дім», яке займається комплексною допомогою людям з обмеженими фізичними можливостями. Організація діє з 1999 року, хоча спочатку розташовувалася в місті Катовіце. Пізніше вона перенесла свою діяльність на Підкарпаття і відтоді працевлаштовує кілька десятків людей.

НЕ ТІЛЬКИ ЛОЗА

У Польщі Заклади професійної активності асоціюються передусім з лозоплетінням: їхні працівники створюють кошики та інші предмети хатнього ужитку з лози. У закладі в Новій Сажині є три великі майстерні – лозоплетіння, ремесла та столярних виробів.

Як підкреслюють ініціатори, вибір таких промислів зумовлений регіональними особливостями: на Підкарпатті ці заняття були традиційно розповсюджені, адже в регіоні є чимало лози й деревини. Працівники спеціалізуються на виробництві, серед іншого, різдвяних листівок і рідкісних подарунків. Але не лише по-святковому: у закладі теж перетворюють місцеві пластмасові відходи, макулатуру, розподіляють сміття, що приносить прибуток.

– У нас є постійні покупці плетених виробів, вони загалом експортують цю продукцію, – наголошує керівник Закладу професійної активності Томаш Сенько. – Натомість на столярні вироби надходять безпосередні замовлення від клієнтів нашого регіону. Ми виробляємо, наприклад, елементи плетених ліжок. Є також великі замовлення: наприклад, на виставкові будівлі на Фестивалі угорських вин у місті Кросно. Це спонукало нас запропонувати чергову послугу: оренду виробів. Деякі з них є в місті Кельце, у тамтешньому торговельно-виставковому центрі.

Як сам зізнається, у певному моменті заклад мусив почати розширюватися: якщо на початку діяльності було небагато замовлень, то тепер для зберігання продукції потрібен спеціальний склад.

«ТРЕНУВАЛЬНА КВАРТИРА» В ДОРОЗІ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ

У товаристві «Добрий дім» зізнаються: Заклад професійної активності в Новій Сажині – це лише перший сегмент, метою якого є розвиток людей з обмеженими фізичними можливостями. Нині там працює 52 людини з місцевого Лежайського повіту, з важких і середнім ступенем інвалідності, а також 17 інших співробітників закладу.

Люди з обмеженими можливостями мають змогу професійно самореалізовуватися, не відчують себе виключеними з суспільного життя, навіть відкрито говорять, що знову знайшли почуття власної гідності і корисності. Праця в такому закладі – це свого роду реабілітація, її мета: стимулювати людей з обмеженими можливостями бути активним на ринку праці.

А тому «Добрий дім» реалізує чергові проекти: вони об'єднані під спільною назвою – Центр самостійного життя. Проект розпочався у 2009 році. Учасники мають можливість потренуватися на так званій «Тренувальній квартирі», повністю пристосованій для потреб людини з обмеженими можливостями (кімнати, кухня і ванна). Таким чином людина отримує можливість самостійно здобути

навички управління домогосподарством, його прибирання, приготування їжі тощо.

Іншим сегментом є «Захищене помешкання». Як наголошують в «Доброму дому», часто буває так, що люди з обмеженими можливостями в результаті смерті їхніх батьків або опікунів позбавлені необхідного догляду. Відсутність альтернативного догляду «приводить» таких людей до будинків соціального забезпечення. Ці центри частіше за все не повністю адаптовані до потреб людей з обмеженими можливостями; потрапляючи туди, вони позбавляються шансів на подальший розвиток.

«Захищене помешкання» – це місце, де люди з обмеженими можливостями можуть взаємно підтримувати один одного і допомагати один одному (люди з обмеженими інтелектуальними можливостями допомагають людям з обмеженими фізичними можливостями, і навпаки).

Одночасно з цим у Товаристві «Добрий дім» є практика «зараження позитивною енергією». Товариство відвідують представники місцевих працедавців, які знайомляться з професійною адаптацією людей з обмеженими можливостями.

І насамкінець: про гроші. Заклад професійної активності не є самокупним, отже товариство «Добрий дім» мусить шукати додаткові кошти на його функціонування. Найбільші дотації зазвичай отримуються з проектних конкурсів, оголошених місцевою владою, це бувають кількарічні проекти. Товариство зареєструвалося як організація публічного блага, відтак може отримувати 1 відсоток прибуткового податку від тих людей, які перекажуть ці кошти у своїх податкових деклараціях (це можливість, передбачена польським законодавством). У 2015 році пожертви від прибуткового податку склали 4 701,80 злотих, тобто понад 1 тисячу євро.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Товариство «Добрий дім» (Stowarzyszenie „Dobry Dom”)
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	Wola Zarczycka 129 A, 37-311 Wola Zarczycka, Польща. Веб-сторінка: www.dobrydom.org
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Заклад професійної активності в Новій Сажині (Zakład Aktywności Zawodowej w Nowej Sarzynie)
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	Власна підприємницька діяльність, громадські збірки, дотації з проектів місцевого самоврядування.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Від 2005 року.

8

ВІЙНА, НЕЗВИЧНІ СТРАВИ ТА ІСТОРІЯ ЛЮДИНИ З МЕНЮ

ВАРШАВА

«Кухня конфлікту» – це не просто кав'ярня з досі відсутньою у Варшаві кухнею. Завдяки «Кухні конфлікту» мешканці Варшави дізнаються про їжу і культуру країн конфлікту, прямо взаємодіятимуть з біженцями і мігрантами. Проект в першу чергу соціальний: він передбачає інтеграцію іноземців з жителями Варшави. Меню, яке періодично змінюватиметься, включатиме страви з різних куточків світу, охоплених війною». Цими словами ініціатори створення кав'ярні розпочали акцію краудфандингу, завдяки якій зібрали 29 780 зл., тобто майже 7 тис. євро.

Акцію збору коштів на кав'ярню з такою ідеєю розпочали три особи: Пауліна Мілевська – вона віддавна займалася питаннями захисту прав людини, а також була співорганізатorkoю ініціативи «Біженці, ласкаво проси-

мо до Польщі»; Ярміла Рибіцька – соціолог і громадська діячка, яка мала досвід праці з ромською молоддю; та соціальний підприємець Мацей Куземський.

Окрім краудфандингу в Інтернеті, ініціатори шукали спонсорів та робили аукціони різноманітних митецьких речей – їх намалювали митці, що вирішили підтримати ініціативи, про що нижче.

ЕМОЦІЙНА ІНІЦІАТИВА

Про біженців у Європі, зокрема у Польщі, емоційно дискутують від 2015 року, коли Німеччина на форумі ЄС звернулася з пропозицією релокації біженців, які прибувають до ФРН, у різних країнах Євросоюзу. У Польщі у зв'язку з цим проходили масові акції – з одного боку, опонентів такого рішення, а з іншого боку акції «Біженці, ласкаво просимо до Польщі».

Градус емоційності зашкалював, хоча в офіційних статистиках у Польщі біженців були... одиниці! Тому автори ініціативи вирішили «познайомити» варшав'ян і втікачів від війни, і не просто особисто, а через кухню.

А тому ініціатива була на часі; захопившись ідеєю створення такого унікального місця у Варшаві, у цьому проєкті вирішили взяти участь польські митці. Шановані художники-графіки, фотографи по-своєму інтерпретували ідею ініціативи, а відтак виставили свої роботи на аукціоні, а кошти призначили на створення «Кухні конфлікту».

І ТРОХИ ПРО ПРОБЛЕМИ

Цього літа «Кухня конфлікту» – це місце на прибережному пляжі Вісли, куди збираються варшав'яни для відпочинку. Це популярне місце неподалік від Центру науки Копернік, куди приходять чимало людей з дітьми.

Перші, травневі гості скуштували страви з Сирії, Конго і України – кіббег, саторі і сирники. Як наго-

лошують ініціатори, «Кухню конфлікту» роблять біженці та мігранти, що втекли від війни й осіли у Варшаві. Окрім названих країн, до організаторів звернулися курди, люди з Іраку чи Чечні. У пошуку людей, що мають вести кав'ярню, допомагав фонд «Oscalenie» («Порятунок»), який багато років займається допомогою біженцям від конфліктів.

«Цим людям ми пропонуємо легальні й чесні умови зайнятості, професійну підготовку. Таким чином ми дамо новачкам безпечніший старт на польському ринку праці», – читаємо на профілі «Кухні конфлікту» в соцмережах. Планується, що «Кухня конфлікту» перетвориться в кооператив і кожен працівник матиме можливість стати його акціонером.

Через два місяці після старту організатори хвалилися: за цей час вони встигли зробити дозвіл на працевлаштування, дозвіл на тимчасове перебування, знайшли помешкання для своїх працівників. А ще – провели 6 заходів і приготували понад півтори тонни їжі!

ЇЖА І УСВІДОМЛЕННЯ

Власне, їжа. Меню в «Кухні конфлікту» – це три страви, вони періодично змінюються. Це ті страви, які біженці та мігранти найкраще знають з власного сімейного столу, готують вдома. Окрім самої страви, із замовленням відвідувач отримує аркуш з персональною історією людини, яка готувала цю їжу. Кухарі пишуть про культуру своєї країни, політичну ситуацію і про те, що сталося з ними на шляху до Польщі.

І це дуже емоційно впливає, особливо в контексті радикалізації суспільних настроїв щодо біженців.

– Ми усвідомлюємо, що до «Кухні конфлікту» приходять частина багатих варшав'ян, які не розуміють контексту. З іншого боку, ми не хочемо, щоб виключити біженців і підштовхнути їх тільки в притулки, центри для біженців і дешеві їдальні, – кажуть ініціатори ідеї.

У планах «Кухні конфлікту» – виїзні заходи іншими містами Польщі.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	«Кухня конфлікту» (Kuchnia Konfliktu)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Ярміла Рибіцька, Пауліна Мілевська, Мацей Куземський
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	Plac Zabaw nad Wisłą, bulwar Bohdana Grzymały-Siedleckiego, Warszawa, Польща. Веб-сторінка: https://www.facebook.com/kuchniakonfliktu/
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	Краудфандинг, власна діяльність.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Від весни 2016 року.

9

РАДІО, ЯКЕ ЗАВОРОЖУЄ Й ІНТЕГРУЄ

ВАРШАВА

Радіо у свідомості польського суспільства – це не просто засіб масової інформації. Це – щось магічне. Адже воно супроводжує свого адресата лише за допомогою звуку, а журналісти, на відміну від телевізійників чи інтернет-редакторів, мають обмежені знаряддя: голос і звук. Проте саме голос створює магію радіо, і він тим більше заворожує, якщо в ньому чуємо незвичні інтонації. Як-от акцент.

Проект створення Інтернет-радіо у Варшаві, який вели 6 мігранти, стартував на початку 2014 року. На Імі-Радіо непрофесійні радіожурналісти ведуть власні авторські програми: своїми власними мовами або польською. «Непрофесійні» не означає, що вони взагалі не навчилися радіомис-

тецтва: на початку проекту був навіть оголошений конкурс ведучих. На нього прийшов швейцарець Андреас-Мартін Шпейсер, і його взяли працювати.

– Я пов'язаний з Імі-Радіо десь від лютого 2014 року, проте в ефір ми вийшли лише в червні, – розповідає Андреас. – Увесь цей час, поки організатори вирішували технічні питання, пов'язані із проектом, ми проходили навчання: як обслуговувати радіо, як робити сигнали тощо.

До речі, сигнали радіопередач попросили зробити знайомого – він погодився зробити їх безкоштовно.

– Я роблю програму «Віщає бернець», у ній починав від розповідей про мігрантів у Польщі. Розповідаю про швейцарську культуру, – наголошує Андреас. – Але оскільки моя щотижнева програма – це хоббі, я вирішив розповідати більше про те, чим я займаюся професійно: про європейську політику, про спостереження на вибори. Коли приїжджаю з виборів, запрошую мігрантів з тих країн, що мешкають у Варшаві, прошу розповісти не лише про політику, але й про країну, запрошую принести диски з музикою даної держави.

РІЗНОРІДНІ ВЕДУЧІ

Окрім швейцарця Андреаса, на Імі-Радіо працює пару десятків інших ведучих. Загалом радіо є хоббі, на щодень ці люди працюють в інших структурах. Так, керівником проекту є сенегалець Мамаду Діюф, він уже кілька десятиліть мешкає у Варшаві, а на щодень є директором громадської організації «Африка інакше». Він наголошує, що ідея радіо з'явилася зі спостереження над засобами масової інформації імігрантів, які успішно працюють в Австрії. Головна мета, як наголошує, не просто допомогти адаптуватися приїжджим, але й дати їм можливість творчо реалізовуватися на новому місці.

Серед ведучих (і гостей ефіру напевно теж) найбільше є людей з України, так само є співпрацівники з В'єтнаму, Білорусі, Нігерії, Сомалі, Тунісу, Мексики, Бразилії, Молдови, Швейцарії, Франції, Еритреї та Росії. В ефірі можна почути багато різних мов, адже більшість ведучих веде програми рідною мовою. «Український» ефір на ІМІ radio – це, зокрема, «Добрі новини з України», – розповідає авторка ідеї Оксана Денисюк. Філософія випуску така: про Україну у світі в останні роки говориться в контексті страшних речей, пов'язаних із кривавою війною та брудною політикою – отже авторка програми розповідає в ефірі про «добрі новини», без політики та війни.

Одна з окрас Імі-Радіо – це 14-річний Борис Судін, який саме розпочав свою програму для дітей та молоді. Щоп'ятниці цей хлопець з України запрошує в студію своїх однолітків, говорить із ними польською та російською мовами. Борис питає їх про ставлення до іноземців, інтеграцію в польському суспільстві, школу, роботу, їхніх батьків, відпочинок, подорожі і навіть про бізнес!

І ТРОХИ ПРО ПРОБЛЕМИ

Проте деякі речі на початку не вдалося спрогнозувати. Передусім – питання авторського права, воно стоїть на перешкоді розвитку радіо. Послуги польського агентства авторських прав ЗАІКС, з яким підписана угода радіо, – це річ досить коштовна. А громадська станція, яка займається радіоефіром для мігрантів без реклами не може собі дозволити великого пакету послуг: а тому ефір можна слухати лише на живо, радіо не має своїх подкастів чи записів ефіру в Інтернеті.

Як вказує Андреас Шпейсер, чергова проблема – це гості:

– До мене в ефір зазвичай приходять один гість, рідко коли знаходиться кілька, – наголошує він. – Ідеться про те, що до не досить знаної радіостанції зі специфічною аудиторією небагато хто прийде на цілу годину. Швейцарців у всій Польщі є лише 200 людей, варто їх дуже мотивувати, щоб вони послушали ефір.

І насамкінець: радіо з такою специфічною аудиторією – це не тільки радіоефір. Це передусім інтеграційна можливість для якої-небудь групи (не лише мігрантів). Вона дає змогу творчо реалізуватися, показувати себе у місцевому просторі, дає платформу для комунікації.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Багатокультурний центр у Варшаві (Centrum Wielokulturowe w Warszawie)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Мамаду Діоуф
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	ul. Jagiellońska 54, 03-463 Warszawa, Польща. Веб-сторінка: imiradio.pl
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	У рамках програми «Громадяни для демократії», що фінансуються за рахунок фондів ЕЕА і співфінансується Європейським Союзом в рамках Європейського фонду інтеграції громадян третіх країн і державного бюджету.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Від 2014 року.

10

СТУДЕНТИ ЯК ПЛАЦДАРМ ДЛЯ РІЗНОРІДНОСТІ У ЗМІ

ВАРШАВА

ОПРАЦЮВАВ: ІГОР ІСАЄВ

Одна з невід'ємних частин «суспільної євроінтеграції» – це сприйняття різноманітності людей, зокрема на громадському рівні. Помилково вважати, що таке сприйняття інших – мігрантів, меншин, осіб з обмеженими можливостями – дається раз назавжди, автоматично зі вступом у Євросоюз. І так само помилково вважати, що наймолодше покоління автоматично сприймає європейський дискурс. Тому польський Фонд задля суспільної різноманітності, який від 2009 року займається питаннями протидії дискримінації, вирішив адресувати свій проект до студентів. І мені особливо приємно, що одним з тренерів цього проекту обрали мене.

Із Фондом задля суспільної різноманітності до 2013 року мене пов'язували передусім приятельські зв'язки: я на той момент працював у громадському Польському радіо, і щоденно працював із найрізноманітнішими вида-

ми інформації. Це були повідомлення агентств, різні види польської центральної преси, стрічки новин. Коли мені траплялися матеріали, у яких, на мою думку, підкреслено стереотип щодо якоїсь з груп – я звертав на це увагу колег із Фонду.

І зовсім часто такі «помилки» редакторів були наслідком не їхньої упередженості, а лише відсутності чутливості на певні речі, пов'язані із різними групами суспільства. Польща загалом – дуже гомогенна країна, і тут досить легко піддатися «професійній деформації» щодо переконань більшості і меншості суспільства.

А тому Фонд вирішив зробити проект зі студентами останніх курсів. У рамках проекту студенти не тільки пройшли антидискримінаційні тренінги, але й самі написали один журналістський репортаж.

РОБОТА НА МАЙБУТНЄ ЗМІ

Програма, яка мала довгу назву – «Різноманітність суспільства в ЗМІ: створення медіаповідомлень з урахуванням стандартів рівного трактування» – мала дві едиції. На кожну з них набиралися студенти останніх курсів, переважно гуманітарних спеціальностей з усієї Польщі. Як наголошували організатори, програма «спрямована до студентів, які хочуть зв'язати свою майбутню кар'єру з роботою в засобах масової інформації».

Метою програми було підвищення рівня знань і навичок, необхідних для написання журналістського репортажу з урахуванням питань розмаїття суспільства в Польщі. Ідеться про ситуацію окремих груп і людей, що існують в кожному суспільстві і особливо піддані дискримінації: за ознакою етнічної приналежності чи національного походження, релігії, кольору шкіри, статі, віку тощо. Завдяки тренінгам у рамках програми учасниці і учасники здобували знання зі створення журналістських матеріалів, які включають в себе стандарт рівного ставлення до різних представників суспільства.

– Ми хочемо завдяки цій програмі створити середовище людей, які стануть працювати в ЗМІ, але які чутливо ставитимуться до питань розмаїття суспільства та рівного ставлення. В результаті ми прагнемо покращити якість медіадискурсу щодо суспільної різноманітності в Польщі, – підкреслюють автори програми.

РІЗНОРІДНІ УЧАСНИКИ ПРОГРАМИ

Інформація про програму розповсюджувалася серед вишів Польщі, а також за допомогою соцмереж. Потенційні учасники мали надіслати своє резюме, зразки власних матеріалів у ЗМІ та мотиваційний лист, у якому на самому початку пропонували власну пропозицію матеріалу, що його хочуть створити в рамках програми.

Учасники програми, яких відбирали представники Фонду та двоє професійних журналістів-тренерів, теж виявилися різнорідними: серед них були люди з різним походженням та переконаннями, а отже групи студентів самі в собі творили міні-групу суспільної різнорідності.

Відібрані особи на початку осені приїжджали на 5-денні тренінги до Варшави, програма яких включала: антидискримінаційні майстер-класи, семінари з критичного аналізу дискурсу, практичні зустрічі з установами та неурядовими організаціями, що займаються питаннями розмаїття суспільства та боротьби з дискримінацією (до речі, почесний патронат над програмою прийняв уповноважений польського уряду з питань рівного трактування).

Найважливішою практичною частиною програми стали індивідуальні зустрічі учасників з професійними журналістами – з ними обговорювалася концепція майбутнього матеріалу, відтак учасник протягом двох місяців писав репортаж, консультував його з журналістом-ментором – аж з’являвся матеріал.

Водночас представники Фонду показували власну майстерність – показували фільми-репортажі про мігрантів, які мешкають у Варшаві. Так само в Музеї історії польських євреїв була влаштована дискусія з участю професійних журналістів і громадських активістів про різнорідність у польських ЗМІ.

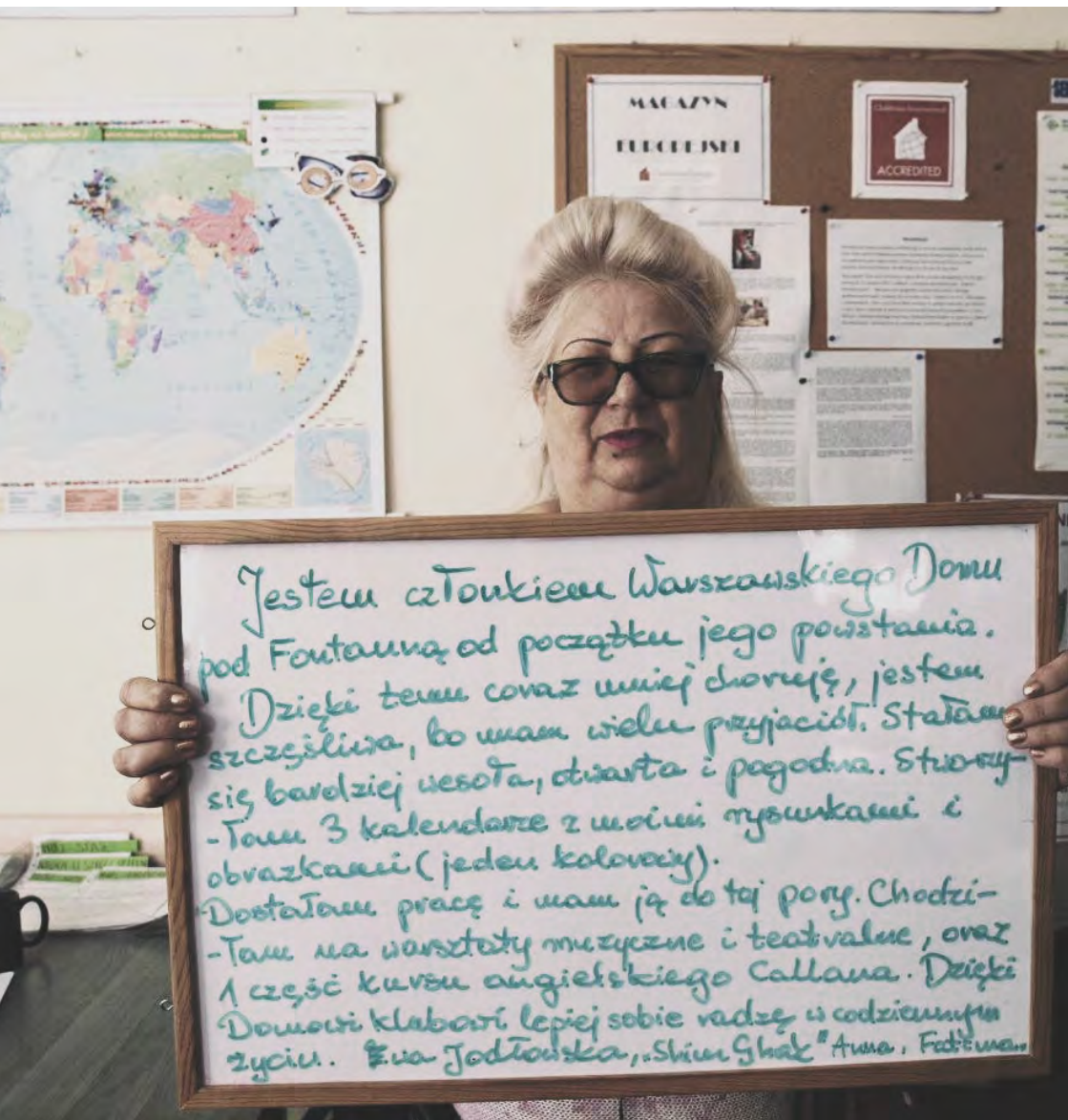
ЗАМІСТ ПІСЛЯМОВИ

Кілька тижнів тому на Форумі українських організацій та ініціатив у Польщі я зустрів Надію Мороз-Ольшанську – учасницю програми «Різноманітність суспільства в ЗМІ» з 2014 року, вона писала матеріал про українців у Кракові і консультувала його зі мною. На той момент Надія була студенткою останнього курсу і вирішила спробувати своїх зусиль у журналістській програмі. За ці два роки, що ми не бачилися, Надія стала організаторкою українського театрального фестивалю в Кракові, заснувала власну організацію, що веде цей захід.

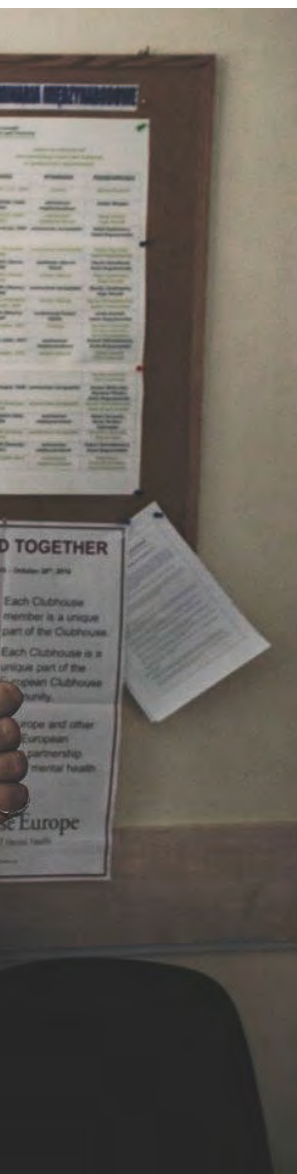
І саме таким чином вона стала розвивати різнорідність мешканців Кракова.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ:	Фонд задля суспільної різнорідності (Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej, FRS)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Катажина Кубін, Йоанна Хенцінська
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ:	Skrytka pocztowa 381, 00-950 Warszawa 1, Польща Веб-сторінка: ffrs.org.pl
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	Європейський Союз в рамках Європейського фонду інтеграції громадян третіх країн і державного бюджету. Партер проекту – Фонд Гейнріха Бьолля.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	2013–2014 роки

Jestem członkiem Warszawskiego Domu
pod Fontanną od początku jego powstania.
Dzięki temu coraz mniej choruję, jestem
szczęśliwa, bo mam wielu przyjaciół. Stałam
się bardziej wesela, otwarta i pogodna. Stworzy-
łam 3 kalendarze z moimi rysunkami i
obrazkami (jeden kolorowy).
Dostaję pracę i mam ją do tej pory. Chodzi-
łam na warsztaty muzyczne i teatralne, oraz
1 część kursu angielskiego Callana. Dzięki
Domowi klubowi lepiej sobie radzę w codziennym
życiu. Ewa Jodłowska, „Shim Shok” Anna, Fede...

11

БУДИНОК КОНСЕНСУСУ

ВАРШАВА

Варшавський «Будинок під фонтаном» – це місце для людей, які страждають на психічні захворювання. Його мета – завдяки співробітництву його членів і невеликого штату співробітників допомогти в реабілітації поза лікарнею. Для учасників найголовніше бути разом і спільно вирішувати проблеми. Вони вже не самі по собі, а пов’язані питанням підтримання будинку, в якому зустрічаються.

Клубний будинок – це модель соціальної служби для людей з психічними захворюваннями, яка дозволяє організувати їхнє життя за межами лікарні, відновити втрачені навички і відчуття власної значущості, визначити нові межі своїх можливостей, повернутися до активного життя в суспільстві, а по можливості – і до роботи.

Перший Клубний будинок «Фонтан Хаус» був відкритий в 1948 році в США (саме від назви того першого в польській традиції прийнято називати ці установи «будинками під фонтаном»). Клубні будинки широко поширені по всьому світу завдяки своїй ефективності: сьогодні у 30 країнах діє близько 400 Клубних будинків. У березні 1994 року був створений Міжнародний центр розвитку Клубних будинків (ICCD). За допомогою ICCD розроблений ряд Міжнародних стандартів, які дозволили вперше визначити поняття Моделі реабілітаційного клубного будинку.

Стандарти охоплюють всі сторони діяльності Клубних будинків і включають наступні розділи: членство в Клубному домі, взаємини, приміщення Клубного будинку, упорядкований робочий день, працевлаштування, функції клубного будинку, фінансування, управління та адміністрування.

ГОЛОВНЕ: КОНСЕНСУС І СПІЛЬНІ РІШЕННЯ

У Варшавському будинку під фонтаном регулярно обговорюють стандарти функціонування клубних будинків. На написі великими літерам виділено слово «КОНСЕНСУС».

– Дискусія над стандартами – це спільна модель функціонування домів-клубів, – пояснює координаторка Варшавського будинку під фонтаном Катажина Богущевська. – Усі будинки-клуби по всьому світу регулярно думають над значенням окремих стандартів: дискутують про членство, відносини, поділення тематичних розділів.

У будинку-клубі немає робочого дня, зате є «День, зорієнтований на роботу». Його розпорядок, як і інші аспекти функціонування будинку, визначають самі його члени.

– День, зорієнтований на роботу триває щоденно від 8:00 до 16:00, – розповідає пані Катажина. – Є обідня перерва, члени можуть пообідати, якщо подбали раніше, чи є що.

Засновники підказують, що прийняття рішень на основі консенсусу зазвичай практикується в клубних будинках. Однак це – тривалий процес, проте він дає можливість усім зацікавленим активно брати участь в обговоренні: висловити думку, аргументувати, знайомитися з аргументами інших. Рішення має бути прийнятним для всіх, а версії вимагають врахування кожного голосу. Коли на решті приймається консенсусом, члени будинку здобувають віру та ентузіазм до дії. Рішення, що приймаються однією особою або шляхом голосування – дуже швидкі, але багато людей може не розуміти їх і сприймає як нав'язані.

У випадку людей із психічними розладами це найважливіший аспект ведення будинку, щоб його члени відчували себе комфортно.

У Варшавському будинку під фонтаном немає правил – їх встановлюють самі

його члени.

І ще одна специфіка, про яку говорить пані Катажина: будинки-клуби не правцелаштовують терапевтів і лікарів, проте можуть допомогти знайти хорошого спеціаліста.

ХТО Є В БУДИНКУ?

Членом клубного будинку у Варшаві може стати будь-яка людина, яка стоїть на обліку в психіатричному закладі. У будинку просять написати очікування кандидата від закладу. Також потрібно відвідати будинок кілька разів і заявити про свою готовність брати участь в робочих секціях, на підставі яких функціонує будинок.

– Наші учасники приймаються на основі членства – це їхнє рішення, – пояснює пані Катажина. – Ми називаємо їх не «клієнтами», не «підопічними», чи, не дай Боже, «пацієнтами». Тільки членами. Членство – це приналежність до місця і спільна відповідальність за нього. Таким чином ми опікуємося будинком: від прибирання до реалізації проєктів.

Нині у Варшавському будинку під фонтаном 393 членів і 5 працівників – але останні є лише помічниками. Члени дому беруть участь у діях за власним бажанням, встановлюючи їхній час, частоту.

– Члени – це як волонтери для дому, – вказує пані Катажина.

Члени вибирають свої власні форми дій, визначають, у яких секціях вони хочуть працювати. Чисельність персоналу повинна обмежуватися таким чином, без якого будинок не може самостійно функціонувати. У будинку є окремі кімнати тільки для членів і тільки для співробітників. Члени можуть брати участь у всіх роботах клубного будинку: а це управління будинком, наукові дослідження, прийом нових членів, набір і навчання, консультації та контакти із засобами масової інформації.

Варшавський будинок регулярно запрошує представників різних служб, що займаються зайнятістю, завдяки чому його члени можуть знайти роботу.

«ЗАВДЯКИ БУДИНКУ Я МЕНШЕ ХВОРІЮ»

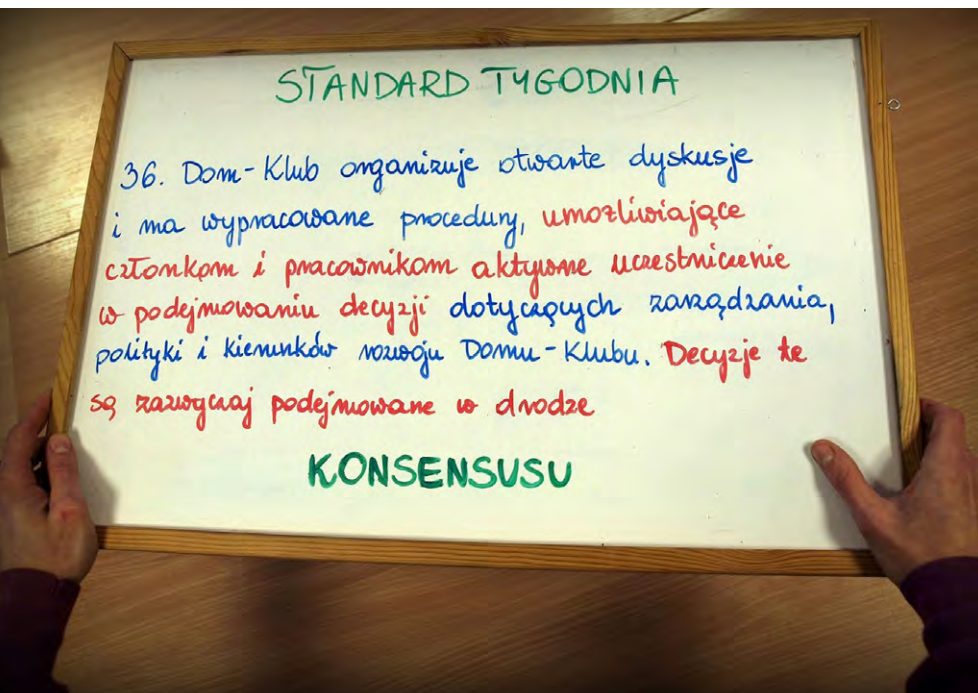
– Я – член Варшавського будинку під фонтаном від самого його утворення. Завдяки йому я менше хворію, я щаслива, бо маю багато друзів. Я стаю більш веселою, відкритою, приязною. Ми разом створили 3 календарі з моїми малюнками. Я знайшла роботу, де працюю досі, – написала Ева, член Варшавського будинку під фонтаном у рамках акції розповсюдження ідеї будинків-клубів.

І наостанок пані Катажина звертає увагу, що Варшавський будинок під фонтаном має тісні контакти з Білоруссю, де спочатку в Мінську, а віднедавна в Бресті

відкрито подібні будинки.

– Ми нав'язали тісні контакти з Білоруссю завдяки програмі «РІТА» варшавського Фонду «Освіта для демократії», – наголошує Катажина Богушевська. – Навесні цього року двоє членів нашого будинку і представниця Мазовецького воєводства поїхали до Мінська, де на семінарі розповіли, яким чином виглядає в Польщі законодавство щодо осіб із розладами психіки, а також як функціонують у Польщі будинки-клуби.

Замість завершальної поради українським неурядовим організаціям пані Катажина наголошує: в Україні немає жодного подібного будинку, попри те, що вони є в сусідніх Білорусі та Росії. Але ідеї створення такої установи в Україні звучали. І якщо вони втіляться, то пані Катажина охоче хотіла б поділитися досвідом варшавського будинку-клубу з українськими партнерами. Контактні дані – у паспорті.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Коаліція задля психічного здоров'я, регіональний відділ у Варшаві (Koalicja na rzecz Zdrowia Psychicznego, Zespół Regionalny w Warszawie)
КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ	Катажина Богушевська
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	ul. Nowolipki 6A, 00 – 153 Warszawa, Польща. Веб-сторінка: www.wdpf.org.pl
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	Варшавський дім під фонтаном (Warszawski Dom pod Fontanną)
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	У 80–90 відсотках будинок фінансується з публічних дотацій, зокрема міста Варшави, мазовецького воєводи, найбільші проекти загалом трирічні. Окрім цього, члени будинку здобувають грантове фінансування на додаткові активності.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	Безстроково, від 2001 року.

12

АКТИВІЗАЦІЯ МЕШКАНЦІВ У «СПАЛЬНІЙ» ГРОМАДІ

ГІМІНА КОНОПНИЦА, ЛЮБЛІНСЬКЕ ВОЄВОДСТВО

Гміна (громада) Конопніца – типова сільська околиця, що знаходиться безпосередньо біля великого міста, Любліна. Більша частина мешканців приїжджає сюди «спати», натомість працює в місті. Громада небагата, отже її жителі не мали стимулів бути активними на місцевому рівні. Локальна влада вирішила їм допомогти. Роки показали: така активізація населення не змарнувалася, і особливо це відчувається тепер, коли Люблін будує об'їзний автошлях територією сусідніх гмін.

ТЕНДЕР НА ПОКИНУТІ БУДИНКИ

Про громаду Конопниця пише навіть польськомовна «Абсурдопедія», саркастична версія інтернет-енциклопедії – читаємо: «Магазини тут стратегічно розташовані на поворотах, щоб можна було перед ними зупинитися. Найбільш вправні знаходяться при залізничному переїзді. В період розваг сюди приїжджають продавці картоплі-фрі і солодкої вати, але не залишають в місцевому бюджеті ані копійки». З-поміж туристичних принад читаємо про «покинуті будинки, які забезпечують укриття від дощу».

Саме два з таких будинків місцева влада вирішила, з допомогою мешканців, перетворити на щось хороше.

– У муніципальній власності знаходилися два будинки, які стояли пустою і в поганому стані, – розповідає війт (голова) гміни Мірослав Жидек. – Треба було відремонтувати ці об'єкти, а влада вирішила запитати, що саме можна з ними зробити. Мешканці дискутували і вирішили, що там повинні міститися світлиці.

«Світлицею» у польській селах називається такий собі мінібудинок культури. Місцева влада не лише допомогла відремонтувати ці приміщення – вона пізніше передала їх в опіку місцевим неурядовим організаціям. Ще під час дискусій про те, що треба зробити з будинками, у гміні зав'язалося ядро кількох організацій, зокрема товариства «Bene Vita».

– Щодо цих будівель ми написали проект, який назвали: «Активізація громадських дій мешканців гміни Конопниця шляхом здобування нових вмінь», – наголошує війт. Така складана назва, як додає, тому, що вона давала можливість ши-

рокого маневрування: адже в моменті подачі проектної заявки самоврядування не знало ще, що саме зробить з будинками, проте хотіла, щоб це підказали владі мешканці.

– З нами тісно працювали, зокрема, молоді люди, які щойно закінчили психологічні факультети, – усміхається пан Мирослав. – Вони пропонували популяризувати здорове харчування, аеробіку тощо. Але нам потрібний був саме культурний аспект, тому ми розширили пропозицію.

Нині будинками, що знаходяться в муніципальній власності, займаються неурядові організації. Щороку влада оголошує тендер на ведення світлиць – цього річ ними займається «Майстерня творчих дій».

– Ми змогли зробити там капітальний ремонт, це мали стати інкубатори громадської активності, – підкреслює Мирослав Жидек. – Зараз там відбуваються зустрічі, присвячені різноманітним проектам, обговорюється стратегія бюджету, відбуваються заходи Програми самоврядувальної активності.

РАДАР І ІНІЦІАТИВА ПІДЛІТКІВ

У своїй комунікації з мешканцями місцева влада використовує метод «РАДАР» – це метод активізації участі мешканців. Його мета – зібрати інформацію від мешканців з найрізноманітніших сфер. Це можуть не тільки «проблемні» місця, але й питання розвитку громади тощо.

– Наші мешканці спершу пишуть на дошці питання, – розповідає пан Мирослав. – Це може бути відсутність тротуару в якомусь місці, прохання проводити додаткові заняття в школі, питання місцевого транспорту, спортмайданчик. У нас, наприклад, таким чином, продовжено час праці світлиць. Але питання можуть стосуватися не тільки «інвестицій», але й наприклад бути пов'язаними з безпекою: більша кількість патрулів тощо.

Після цього кожен з присутніх отримає кілька голосів – скажімо три, – і може кожен віддати за будь-яку важливу для нього проблему, написану на дошці. Таким чином вибирається список найбільш важливих завдань, він формується у форматі діалогу між владою та мешканцями.

І саме таким методом у Конопниці утворено скейт-парк.

Що цікаво: з пропозицією звернулися 10–13-річні мешканці гміни.

– Вони хотіли місце для свого відпочинку, – розповідає пан Мирослав. – Ці ініціатори самі почали ходити селом, консультували ідею з мешканцями, зібрали понад 260 підписів, і на черговому сільському зібранні я представив пропозицію цих дітей.

Тоді тривав конкурс на «Локальні групи дії» – це один з європейських проектів, громада тоді подала на нього заявку, а відтак успішно здобула фінансування.

– Через рік від моменту подачі заявки ми збудували не тільки скейт-парк,

але й центр активізації: це тренажери просто неба, альтанки, місця для зустрічей, міні-стадіон, є паркінг, зокрема для людей з обмеженими можливостями, – зізнається пан Мирослав.

І наостанок: пан Мирослав радить не зупинятися перед труднощами, здобути терпіння – адже зміни можуть тривати довгі роки: «Таку стратегію комунікації з мешканцями влада нашої гміни прийняла з 10 років тому. Раніше влада була дуже герметична. Але з цим треба було щось робити. Ми відкрили в приміщенні управління гміни пункт обслуговування відвідувачів, багато відділів для мешканців спеціально перенесли на перший поверх, бо не маємо ліфта».

Діалог з мешканцями дав свої результати сьогодні. «У нас було дуже багато конфліктів у зв'язку з будівництвом окружної дороги Любліна. Це насправді тривожило мешканців, і добре, що в нас були вже напрацьовані інструменти, щоб вести з ними розмову».

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ

Управління гміни Конопніца

КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ

Мирослав Жидек, вїйт гміни Конопніца

АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ

Kozubszczyzna 127 A, 21-030 Motycz, Польща
Веб-сторінка: www.konopnica.eu

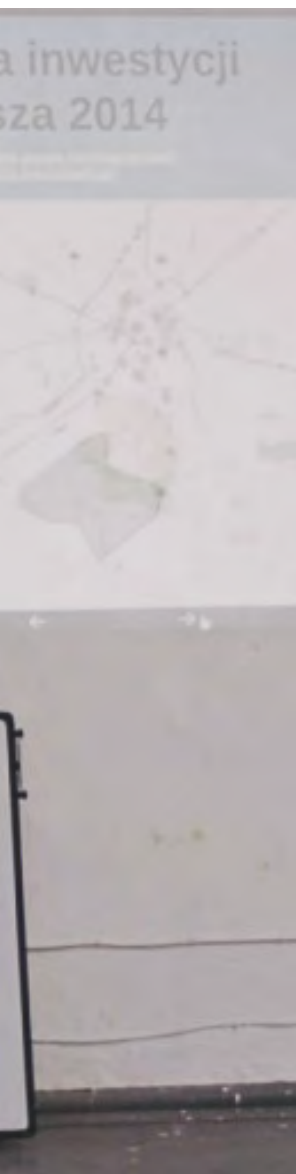
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ

Фандрайзинг, ініціатива місцевої влади.

ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

Місцева влада почала реалізувати стратегію 10 років тому.

13

РАХУЄТЬСЯ МІСТО! — АБО ЯК ГРОМАДЯНИ ЧИТАЮТЬ МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ

КАЛІШ

«Молоде духом найстаріше місто в Польщі» – це девіз міста Каліша на заході країни, згадки про яке сягають IX століття. Відомо, що в Середньовіччі міста виникали як торговельні центри, головною ознакою міста було самоврядування та міська скарбниця. У наші дні в Каліші два роки поспіль тривав експеримент, мета якого – навчити містян читати «зі зрозумінням» тамтешній бюджет. Проект називається «Рахується місто. Громадський аналіз бюджету», його реалізує група каліських активістів.

У 2011 році в Польщі відбувся Перший з'їзд міських рухів. Тоді в Познані дискутували про напрямки розвитку польських міст і містобудівну політику,

і на основі дискусії розробили 9 тез, що є фундаментом міських рухів. Серед них є таке: «Бюджет участі – це формування громадянами усього бюджету міста. Це не тільки процедура, але й широкий громадський рух».

Це – той фундамент, на якому базується Каліська міська ініціатива.

«Я НЕ РОЗУМІЮ ЦЕЙ БЮДЖЕТ»

«Міський бюджет – це як анотація дрібним шрифтом у договорах. Ми ніби й знаємо, що ця частина найбільш важлива, але навряд чи хтось її читає», – так метафорично описують бюджет активісти Каліської міської ініціативи.

Автори ініціативи підкреслюють, що само по собі «читання» бюджету – не проста річ, а додаткові скорочення і додатки здатні відлякати навіть найбільш зацікавленого «читача». З одного боку, польське законодавство гарантує громадянам право на отримання публічної інформації, проте з іншого – форми документів фактично створюють бар'єр у сприйнятті цих даних. З цієї точки зору показовим було опитування містян на вулиці, проведених місцевою радіостанцією: одна калішанка зізналася прямим текстом: «Я не розумію цей бюджет».

Тому помислодавці запропонували мешканцям порахувати бюджет разом.

Адже на початку автори ініціатив самі до кінця не розуміли, чим є місцевий бюджет. Більше того: подібних знань бракувало серед місцевих депутатів і журналістів! Ініціатори акції не приховували, що знають мало на тему бюджету свого міста. Тому почали зустрічатися з представниками місцевої влади, з експертами тощо.

НЕ СТІЛЬКИ «ЧИТАТИ», СКІЛЬКИ «АКТИВІЗУВАТИ» ДО ЧИТАННЯ

На конференції восени 2014 року, через рік тривання проекту, Каліна Міхоцька і Миколай Панцевич з Каліської міської ініціативи представляли свої досягнення. Вони обидва підкреслили, що ті, хто бере участь в «підраховуванні міста», – це не група експертів, а прості громадяни. Їхнім головним завданням на той момент було навіть не навчити «читати» бюджет, а активізувати місцеву громаду через «читання».

«Це був проект освітнього характеру: ми навчилися читати міський бюджет, а потім ми розповсюджували ці знання. Ми хочемо розвивати проект далі», – наголошував тоді Миколай Панцевич. Слідом за Калішем, проект почали реалізувати у сусідньому Коніні. У цих двох містах Великопольського воєводства протягом 15 місяців автори проекту провели кілька відкритих зустрічей з фахівцями з різних галузей. У рамках заходів ділилися досвідом того, як мати справу з офіційними документами, регламентами, як поширювати знання про доступ до публічної інформації. Саме ці знання стали ключовими в читанні та аналізі законів про бюджет. Виступи були широко проілюстровані графіками та інфографіками, завдяки чому публіка могла краще «перетравлювати» офіційні дані.

НЕ ТІЛЬКИ НАВЧИТИСЯ, АЛЕ Й НАВЧИТИ ІНШИХ!

Другий рік проекту «Рахується місто» – це поглиблення напрацювань. Активісти розбили уже досліджений міський бюджет на кілька різних галузей, із якими працюють окремо: це освіта, культура, промоція, міське нерухоме майно, спорт та транспорт. У кожній з категорій учасники проекту детально придивлялися, на що саме Каліш виділяє коштів – а що головне: чому саме на це, а не на інше.

Водночас учасники проекту пропонували місцевій владі свої пропозиції щодо бюджету. Як наголошували, «тепер ми знаємо, скільки енергії потрібно, щоб виробити бюджет від професіоналів». Метою ініціативи було показати, де саме краще виправити бюджет: були опубліковані дані щодо кожної з шести зазначених категорій.

А тому чергова складова проекту – це громадський діалог з владою з питань бюджету міста. «Замість того, щоб повторити, що влада не розмовляє з нами, ми запропонували своє бачення найважливіших змін», – вказують у Каліській міській ініціативи і підкреслюють, що це – не менш істотна частина проекту.

Активісти запитали місцевих мешканців, депутатів, чиновників, місцеві неурядові організації про те, що в місті працює недостатньо добре і як це виправити. Після відкритого засідання щодо забезпечення прозорості в органах місцевого самоврядування в Каліші почав діяти публічний реєстр договорів. Громадські активісти отримали від місцевої влади обіцянку проводити моніторинг сесій, засідань комітетів міської ради тощо. Активісти почали вести

облік розгляду важливих міських справ за допомогою веб-сторінки під назвою «Каліш – Маю право знати» (kalisz.mamprawowiedziec.pl). «Маю право знати» – це загальнодержавна громадська ініціатива, метою якою є висвітлення прозорості роботи влади, натомість у Каліші у неї переріс дворічний проект, пов'язаний із місцевим бюджетом.

У Каліській міській ініціативі завершують: через два роки здається, що дізналися все! Тому представники ініціативи запрошують активістів з інших міст, пропонують поділитися досвідом і передати напрацювання. А їх немало – це близько 100 сторінок в форматі PDF (<http://liczysiemiaasto.pl/do-pobrania/>).

І в 2015 році «Рахується місто» не завершилося. Рахувати продовжують навіть закордоном: так, у травні 2016 року активісти з Каліша на запрошення Фонду міжнародної солідарності побували у Молдові, де вчили тамтешніх активістів робити бюджети молдовських міст більш прозорими і зрозумілими.

ПАСПОРТ

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Товариство «Каліська міська ініціатива» (Stowarzyszenie Kaliska Inicjatywa Miejska)
АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЇ	ul. św. Stanisława 6/5a 62-800 Kalisz, Польща. Веб-сторінка: kaliszkainicjatywamiejska.pl
НАЗВА РЕАЛІЗОВАНОГО ПРОЕКТУ	«Рахується місто. Громадський аналіз бюджету» („Liczy się miasto. Społeczna analiza budżetu”)
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ	Проект реалізувався в партнерстві з містом Каліш. Проект відбувся в рамках програми «Громадяни за демократію», що фінансується за рахунок коштів Фонду ЄЕП.
ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ	2013–2015 роки.

Fundacja Edukacja dla Demokracji

Фонд «Освіта для демократії»

ul. Nowolipie 9/11

00-150 Warszawa

Польща

www.fed.org.pl

ГО «Наше Поділля»

м. Вінниця, вул. Івана Богуна 2, кімната 408.

Україна

monp.org.ua

<https://www.facebook.com/vinmonp/>

ГРОМАДСЬКІ ІНІЦІАТИВИ
УКРАЇНИ

Мережа «Громадські ініціативи України»

<http://ngonetwork.org.ua/>

Товариство Лева

Товариство Лева

м. Львів, Україна

Ця збірка містить описи вже реалізованих успішних ініціатив, з Польщі та України, які показують як крок за кроком, цеглинка за цеглинкою, стають можливі великі перетворення в громадах. Описані у цій збірці ініціативи досить різноманітні – знайдете тут приклади міжсекторальної співпраці, приклади вдалого залучення та активізації громади, приклади здійснення видимих змін у громадському просторі різних місцевостей: перебудови вулиць, організації громадського транспорту, екологічної утилізації сміття. Є успішні та цікаві приклади консультацій з громадськістю, а також застосування громадського бюджету. Є описи ініціатив спрямованих на те, аби мешканці краще розуміли рішення, які приймаються на місцевому рівні – шляхом аналізу місцевих бюджетів, також і з точки зору гендерної чутливості. Для нас важливим було показати приклади ініціатив, які сприяють активізації людей з особливими потребами. Інша дуже важлива тема це виклики перед якими стоять зараз наші суспільства – питання інтеграції мігрантів (у Польщі) та внутрішньо переміщених осіб (в Україні) у нових для себе громадах.

Запрошуємо до ознайомлення зі збіркою усіх, хто робить зміни на місцевому рівні реальністю, хто вже досягнув певних успіхів в цьому напрямку та тих, хто тільки починає впроваджувати зміни – хочемо, щоб це видання було таким собі «віртуальним навчальним візитом» - по цікавому досвіді Польщі і України.

ISBN 978-83-88753-02-2

9788388 753022